

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2023

Klára Hilovská

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Role duchovních služeb v resocializačním procesu odsouzených očima
vězeňských kaplanů

Bc. Klára Hilovská

Diplomová práce

2023

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Klára Hilovská**
Osobní číslo: **H21310**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Role duchovních služeb v resocializačním procesu odsouzených očima vězeňských kaplanů**
Téma práce anglicky: **The role of spiritual services in the resocialization process of prisoners through the eyes of prison chaplains**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se zaměřuje na roli duchovních služeb v resocializačním procesu odsouzených jak v rámci penitenciární, tak postpenitenciární péči. Teoretická část se zabývá systémem a vývojem vězeňské duchovní služby v České republice, vymezením penitenciární a postpenitenciární péče a rolí duchovních služeb vězeňského kaplana. Praktická část je založená na kvalitativním výzkumu s využitím polostrukturovaných rozhovorů vedených s vězeňskými kaplany. Praktická část zkoumá pohledem vězeňských kaplanů jejich roli v resocializačním procesu odsouzených, jak tato spolupráce probíhá v praxi a jak jí samotní vězeňští kaplani hodnotí. Dále zkoumá nejen roli duchovních služeb vězeňského kaplana v rámci penitenciární péče, ale zaměřuje se i na to, jak probíhá případná spolupráce po propuštění odsouzeného z výkonu trestu. Cílem práce je mimo jiné prokázat, že duchovní služby hrají důležitou a neoddělitelnou roli v procesu úspěšného začlenění jedince zpět do společnosti.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BRAULT, Emily. *Pastoral Care and Counseling in Prison: What Works?* Journal of Pastoral Care & Counseling. 2014; 68(3):1-10. doi:10.1177/154230501406800306
ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana*. 2. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 1998.
HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-867-0805-5.
MITÁŠ, Václav. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Praha: OS Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání VS ČR, 2007.
UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězněných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Ve Stráži pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. ISBN 80-239-9417-4.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **2. května 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **2. května 2023**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Role duchovních služeb v resocializačním procesu odsouzených očima vězeňských kaplanů jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

Bc. Klára Hilovská

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Albinovi Škovierovi, PhD., za jeho odborné vedení, vstřícnost a cenné rady, které mi při psaní diplomové práce poskytl. Poděkování patří také všem respondentům za jejich ochotu a spolupráci na výzkumném šetření.

ANOTACE

Diplomová práce se zaměřuje na roli duchovních služeb v resocializačním procesu odsouzených. Teoretická část se zabývá vývojem vězeňské duchovní služby v kontextu duchovní činnosti, současnou podobou duchovní činnosti ve věznicích, rolí vězeňského kaplana a resocializačním procesem odsouzených. Praktická část je založená na kvalitativním výzkumu s využitím polostrukturovaných rozhovorů vedených s vězeňskými kaplany. Praktická část zkoumá, jak probíhá služba vězeňských kaplanů v praxi a zjišťuje smysl a roli služby vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených v rámci penitenciární i postpenitenciární péče. Hlavní cílem práce je zjistit, jak probíhá služba vězeňských kaplanů v praxi a reflektovat smysl služby vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vězeňská duchovní služba, vězeňská duchovenská péče, vězeňský kaplan, výkon trestu odnětí svobody, resocializační proces odsouzených

TITLE

The role of spiritual services in the resocialization process of prisoners through the eyes of prison chaplains

ANNOTATION

The thesis focuses on the role of spiritual services in the resocialization process of convicts. The theoretical part deals with the development of prison ministry in the context of spiritual activity, the current form of spiritual activity in prisons, the role of the prison chaplain and the resocialization process of convicts. The practical part is based on qualitative research using semi-structured interviews conducted with prison chaplains. The practical part explores how the prison chaplaincy service takes place in practice and identifies the meaning and role of the prison chaplaincy service in the resocialisation process of inmates in both penal and post-penitentiary care. The main aim of the thesis is to find out how the service of prison chaplains takes place in practice and to reflect on the meaning of the prison chaplain's service in the resocialization process of convicts.

KEYWORDS

Prison ministry, prison spiritual care, prison chaplain, execution of imprisonment, resocialization process of convicts

OBSAH

ÚVOD	13
TEORETICKÁ ČÁST	15
1. HISTORIE VĚZEŇSTVÍ V KONTEXTU DUCHOVNÍ ČINNOSTI.....	15
1.1 Starověk – raná církev	15
1.2 Středověk.....	15
1.3 Osvícenství a počátky moderního věznění.....	16
1.4 Období první republiky	19
1.5 Období komunistického režimu	20
1.6 Období po sametové revoluci.....	20
2. DUCHOVNÍ ČINNOST VE VĚZNICÍCH	22
2.1 Legislativní zakotvení	23
2.2 Význam a úloha duchovní činnosti ve věznicích.....	24
2.3 Vězeňská duchovenská péče (dobrovolná)	28
3. VĚZEŇSKÁ DUCHOVNÍ SLUŽBA (PROFESIONÁLNÍ)	30
3.1 Vězeňský kaplan	30
3.1.1 Hlavní kaplan.....	31
3.1.2 Pozice kaplana v organizačním systému věznice	31
3.1.3 Pracovní náplň vězeňského kaplana	32
3.1.4 Žena kaplanka	33
3.1.5 Pastorec a pastorační rozhovor	33
4. RESOCIALIZAČNÍ PROCES ODSOUZENÝCH	35
4.1 Resocializace.....	35
4.2 Prizonizace	36
4.3 Zacházení s odsouzenými	37
4.4 Postpenitenciární péče.....	39
4.4.1 Rizikové oblasti postpenitenciární péče	40

4.4.2	Postpenitenciární péče v duchovní rovině	40
PRAKTICKÁ ČÁST		
5.	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	43
5.1	Formulace výzkumných cílů	43
5.2	Zvolená výzkumná strategie	43
5.3	Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	44
5.4	Výzkumný soubor	47
5.5	Průběh výzkumu.....	47
5.6	Způsob zpracování získaných údajů	48
5.7	Analýza výsledků výzkumného šetření.....	49
5.7.1	DVC1: Zjistit osobní cestu a motivaci vězeňských kaplanů.	49
5.7.2	DVC2: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody – PENITENCIÁRNÍ PÉČE	53
5.7.3	DVC3: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	62
5.8	Shrnutí výzkumné části	68
6.	ZÁVĚR A DISKUZE	72
7.	Použitá literatura	74
8.	PŘÍLOHA 1	78

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 – Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek.....</i>	<i>44</i>
<i>Tabulka 2 – Charakteristika výzkumného souboru.....</i>	<i>47</i>

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

CASD – Církev adventistů sedmého dne

CB – Církev bratrská

CČSH – Církev československá husitská

ŘKC – Římskokatolická církev

VDP – Vězeňská duchovenská péče

VDS – Vězeňská duchovní služba

VSČR – Vězeňská služba České republiky

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá rolí duchovních služeb v resocializačním procesu odsouzených. Vězeňská duchovní služba je vykonávána vězeňskými kaplany, kteří vězňům nabízejí podporu a pomoc v náročné životní situaci, kterou je pro ně výkon trestu odnětí svobody. Vězeňští kaplani vězně doprovázejí jak v oblasti duchovní, tak i morální, osobní a existencionální.

V práci jsem čerpala z odborných článků, výzkumů, publikací a webových stránek. Za samostatnou zmínku stojí odborná publikace vydaná v roce 2022 vězeňskou duchovenskou péčí, jejíž autorem je Mgr. Michael Martinek, Th.D. Publikace nese název *Duchovní služba ve věznicích* a vypráví o zkušenostech dobrovolnické a kaplanské služby ve věznicích. Publikace mě při psaní práce inspirovala a osobně ji svým obsahem považuji za velmi přínosnou a domnívám se, že dosavadní dostupné odborné zdroje obohatila a doplnila především svou aktuálností, komplexností a zaměřením na praxi ve výkonu vězeňské duchovní služby.

K výběru tématu diplomové práce mě inspirovala přednáška vězeňského kaplana, které jsem se před dvěma lety účastnila. Přednáška mě zaujala především konkrétními příběhy propuštěných vězňů, kteří naprosto změnili svůj dosavadní život a podařilo se jim začít žít život nový. Dalším důvodem je skutečnost, že je mi duchovní oblast blízká, jelikož jsem byla vychovávána ve víře. Motivem je pro mě i to, že se z mého pohledu duchovní činnosti ve věznicích v naší společnosti nedostává dostatečné pozornosti a uznání, jaké by si zasloužila. Proto bych ráda poukázala na smysl a důležitost role vězeňské duchovní služby vykonávané vězeňskými kaplany.

Hlavní cílem práce je **zjistit, jak probíhá služba vězeňských kaplanů v praxi a reflektovat smysl služby vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených.** Hlavního cíle bude dosaženo pomocí dílčích výzkumných cílů, které zjišťují **osobní cestu a motivaci vězeňských kaplanů a jejich roli v resocializačním procesu odsouzených v penitenciární i postpenitenciární péči.**

Diplomová práce je rozdělená na teoretickou a praktickou část. Teoretická část práce začíná historií vězeňství v kontextu duchovní činnosti, kde je popsán vývoj vězeňské duchovní služby dle důležitých období. V této kapitole nesmí chybět zmínka o Františku Josefovi Řezáči, který je důležitou postavou v historii českého vězeňství v souvislosti s duchovní službou.

Druhá kapitola se věnuje duchovní činnosti ve věznicích, která podává základní poznatky současnosti, uvádí rozdíl mezi vězeňskou duchovenskou péčí poskytovanou dobrovolníky a profesionální vězeňskou duchovní službu poskytovanou vězeňskými kaplani. Dále popisuje legislativní rámec poskytování duchovních služeb ve věznicích a rozebírá význam a úlohu duchovní činnosti ve věznicích. Třetí kapitola je věnovaná přímo vězeňské duchovní službě. Popisuje se zde osobnost vězeňského kaplana, jeho pozice v organizačním systému věznice, jeho pracovní náplň a přibližuje pojmy jako pastorační rozhovor. Čtvrtá kapitola se věnuje resocializačnímu procesu odsouzených, kde je popsán proces resocializace, dále je představena prizonizace odsouzených, zacházení s odsouzenými a postpenitenciární péče.

Praktická část práce je zaměřena na samotné výzkumné šetření, pro které bude využita kvalitativní metoda. Výzkumné šetření bude realizováno pomocí polostrukturovaných rozhovorů s vězeňskými kaplany. Na základě definovaných dílčích výzkumných cílů a tazatelských otázek bude zjišťováno, jak probíhá služba vězeňských kaplanů v praxi a jaký je smysl a role vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených v rámci penitenciární i postpenitenciární péče. Práce umožní čtenáři blíže poznat a nahlédnout do role vězeňského kaplana a poskytování duchovních služeb ve věznicích a poukáže na její podstatu v resocializačním procesu odsouzených.

TEORETICKÁ ČÁST

1. HISTORIE VĚZEŇSTVÍ V KONTEXTU DUCHOVNÍ ČINNOSTI

1.1 Starověk – raná církev

Křesťanská myšlenka navštěvovat vězněné má nejstarší kořeny právě v rané církvi. Tehdy se nejednalo o odpuštění a nápravu jedince, ale šlo o sounáležitost a lásku k těm, kteří byli nespravedlivě odsouzeni kvůli své víře. V budoucnu se tento scénář již mnohokrát opakoval, například za dob komunistického režimu. Tím, že měly křesťanské církve zkušenosti s pronásledováním a vězněním jejich členů, dokázaly být vstřícní vůči vězněným i v pozdější době, kdy měla církev svobodu a své místo ve státě. (Martinek, 2022)

Ve 4. století za vlády císaře Konstantina skončilo pronásledování křesťanů a pro biskupy se tak vyvíjí významné místo ve společnosti. Svůj vliv využívali k šíření víry a skutků milosrdenství. Dle příkladu evangelia podle Matouše byla poskytována pomoc směřována k návštěvám vězňů a nemocným. V 5. století umožňuje císař Theodosius biskupům návštěvu vězňů jednou týdně. Kromě své role jako duchovního měli také za úkol zkoumat podmínky věznění a při usouzení nevyhovujících podmínek (především ze zdravotního hlediska) mohli požadovat nápravu. V 6. století císař Justinián poskytuje možnost působit ve vězeních i pro kněze a jáhny, kteří mohli vězně navštěvovat denně. V tomto duchu postupně následovalo duchovenstvo z dalších evropských zemí. Především díky knížeti sv. Václavovi a biskupovi sv. Vojtěchovi se v 10. století začala praktikovat duchovní činnost pro vězně i na našem území. Následoval je také v 11. století i jeho nástupce a čtvrtý biskup Hizzo. Cílem rané církve je zvěstování evangelia a obrácení vězňů i vězňitelů. Součástí služby vězňům je empatie, pomoc v nouzi a snaha o lidské zacházení s vězněnými. (Kýr, 2013)

1.2 Středověk

Od dob rané církve se ovšem vrací pojetí trestu jako pomsty a církev upouští ze své pozornosti směrem k vězňům. Účelem věznění se tak ve středověku stává oddělení pachatele od společnosti. Bylo zapotřebí sedm století, než se církev začala znovu zajímat o vězně. Trestání na našem území bylo až do poloviny 18. století postaveno na zcela jiných principech, než jak je tomu v současnosti. Trestní politika nebyla motivována nápravou pachatele, nýbrž

jakousi odplatou za jednání v rozporu se zákonem a jako ochrana společnosti před nezákonným jednáním a zároveň jako odstrašující případ pro potencionální nezákonné jednání. (Mitáš, 2007)

Tresty měly tedy charakter pomsty a nejčastěji byly využívány tresty smrti a tresty zmrzačující. Trest odnětí svobody se nevyužíval především z hlediska ekonomické náročnosti. Mučení mělo své místo v českém procesním právu až do poloviny 18. století. Téměř veškeré nezákonné jednání bylo trestáno absolutním (hrdelním) trestem. Hrdelní moc byla od 13. století v rukou soudů královských měst (dříve v panovníkových rukou) a dále postoupila na města poddanská. Hrdelní tresty byly vykonávány za *vraždu, zabití, úmyslné zhárství, čarodějnictví, krádež, loupež, bigamii, cizoložství, znásilnění a zabití novorozeněte matkou*. Nad méně závažnými delikty vykonával soud městský rychtář, a to v podobě pokut, či krátkodobého odnětí svobody v městské šatlavě. Jako méně závažný delikt byla považována například urážka na cti. Po třicetileté válce začaly postupně vznikat státní věznice na vojenských pevnostech a hradech, věznění však nebylo ani trochu v duchu výchovného působení. (Mitáš, 2007)

Dle Martinka (2022) se církve zvyklostem ve středověku víceméně přizpůsobila. Její úloha již nespočívala v pomoci vězněným a dohlížením nad bezprávním, ale spíše v dovedení odsouzeného k pokání a případné přípravě na trest smrti. Duchovní musel být odsouzenému k dispozici po dobu mezi vynesením rozsudku a vykonáním poprav. V této době měl zločinci pomoci s přijetím trestu a doznáním viny. Zločinec se měl duchovnímu vyzpovídat a litovat svého činu. Cílem bylo také zločince obrátit k víře, pokud již nebyl křesťanem.

1.3 Osvícenství a počátky moderního věznění

Přístup k odsouzenému se začal měnit v 16. století v Anglii, kdy se kněží začali starat o vězně a vykonávali duchovní službu. Zpočátku byli označováni jako kuráti později pak jako kaplani. Až s dobou osvícenství se začaly objevovat prvky resocializace ve vězeňství a humanizace trestu. Hlavní změna nastala v chápání trestu, který měl být v první řadě přiměřený a měl mít nápravný charakter. Do popředí se tak dostávají profese duchovních a pedagogů, kteří začínali mít ve věznicích nezastupitelnou roli. (Černíková a Makariusová, 1997)

Díky Marii Terezií dochází v rámci osvíceneckých reforem v Rakousku k reorganizaci městského soudnictví, snížení hrdelních soudů a zrušení tortury při výslechu. V roce 1787 se stává přelomovým trestní zákoník císaře Josefa II., který vycházel ze zásady úměrnosti trestu. Zákoník s sebou přináší zásadní reformu vězeňství a rozděluje věznění do tří typů: nejtěžší, těžké a zmírněné. Na trestní zákoník Josefa II. navázala novela z roku 1791, která byla

postavena na myšlence, že účel trestu odnětí svobody nespočívá jen v zastrašení společnosti a odplatě, ale slouží i k nápravě. Vznikají také zemské věznice a trestnice, kam dle místní příslušnosti docházeli římskokatoličtí kněží, a to především kvůli výkonu svátostí, mší, zpovědí a vyučování, ale také k přípravě a provázení odsouzených k trestu smrti. (Mitáš, 2007)

Počátkem 19. století můžeme dle Mitáše (2007, s. 13) hovořit o navázání na reformu Marie Terezie a Josefa II. a její uvádění do praxe. Vězeň již není považován za vydědence společnosti, nýbrž „*objektem záměrného edukačního působení s cílem napomoci změnám v delikventních vzorcích chování*“. Poprvé je tak formulována převýchova či resocializace vězně jako účel výkonu trestu, na němž se mají podílet i duchovní. Císař František II. roku 1826 ustanovil pro Českou zemskou trestnici dva profesionální duchovní. O rok později došlo k vysvěcení vězeňského kostela svatého Václava, kde probíhala kázání. Zde poté působil kněz František Josef Řezáč, kterému bych se chtěla vzhledem k jeho významnosti věnovat podrobněji (viz níže). Oproti dnešní době měli duchovní větší repertoár činností. Jak uvádí Jůzl (2011, s. 80) duchovní se „*zúčastňovali příjmu nových vězňů, podíleli se na návrzích pro udělení milosti, vedli rozhovory s problémovými jedinci, rozmlouvali s nimi před propuštěním a věnovali se i postpenitenciární péči*“.

Duchovní se zaměřovali též na vyučování vězňů. S pomocí světských učitelů vyučovali literatuře, zpěvu a náboženství. V roce 1854 nastala první spolupráce mezi duchovními a soudem, který si tehdy od duchovního úřadu Svatováclavské věznice vyžádal vyjádření k duševnímu stavu vraha, což otevřelo možnosti pro další rozvoj povinností duchovních. Po vlivu Řezáče nastala změna především v přístupu k vězňům, a to od *vyučování k pastoraci*. Vězeňští duchovní vedli vězně k pokoře, pokání a přijetí následků za své jednání. Změna v přístupu k vězněným spočívala především v trpělivosti a větší laskavosti. Tímto jednáním si u mnohých vězňů získali důvěru, která byla zapotřebí, aby mohlo docházet k jejich nápravě. (Mitáš, 2007)

František Josef Řezáč

Jak uvádí Mitáš (2007), jméno Františka Josefa Řezáče (1819-1879) nelze opomenout, pokud chceme hovořit o historii českého vězeňství v souvislosti s duchovní službou. F. J. Řezáč byl jeden z prvních novodobých reformátorů penitenciárního systému, který svým dílem položil základy pro humanizaci českého vězeňství.

Řezáč byl roku 1842 vysvěcen na kněze. Působil jako kaplan na farách v Peruci a Hostouni a později působil jako duchovní administrátor v ústavu nevidomých v Praze. Posléze se stal kooperátorem na faře sv. Václava na Zderaze, kde zároveň působil i jako třetí duchovní ve Svatováclavské trestnici, jak již bylo zmíněno. Stýkal se s představiteli českého národního obrození jako Josef Jungmann, František Rieger, Karel Havlíček Borovský a František Ladislav Čelakovský. V souvislosti s jeho aktivitami s představiteli národního obrození byl v roce 1848 nakrátko zatčen a uvězněn na Pražském hradě. (Martinek, 2022)

V roce 1851 byl pověřen odbornou vězeňskou komisí k tomu, aby zpracoval výukový plán pro vězně, jehož účelem by bylo mravní polepšení vězňů, ale i využití účinné pracovní síly. Tak vzniklo významné penologické dílo *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, jehož obsah přiblížím v následujícím odstavci. O pár let později se stal duchovním správcem farnosti sv. Václava a k ní přidružené trestnice. Poté co podnikl studijní cestu po rakouských žalářích, vydal další dílo: *O pastorační činnosti v rakouských detenčních a trestních zařízeních*. V díle se otiskl Řezáčův zájem o speciální pedagogiku a snaha o humanizaci penitenciárního systému. Poté působil jako duchovní v kněžské káznici u sv. Jiří. Řezáč se mimo jiné aktivně věnoval českému školství a jeho transformaci. Věnoval se systematickému vyučování a založil časopis *Škola a život*. Díky němu vznikly nové knihovny a on sám napsal mnohé české učebnice, Sborník učitelský i literaturu pro děti a mládež. Řezáč byl aktivní i v politické sféře. V roce 1861 byl zvolen poslancem zemského sněmu a byl členem pražské Městské rady. Ke sklonku jeho života se přesunul na faru v Litni, kde také zemřel. (Mitáš, 2007) Vězeňská duchovenská péče pečuje o jeho hrob a stará se o to, aby jeho odkaz nezanikl a zůstal na paměti především všem kaplanům a dobrovolníkům mezi vězni. (Kýr, 2020)

Řezáč se ve svém díle *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců* nesoustředí pouze na způsob výkonu duchovní služby ve věznicích, ale i na reformu práce s odsouzenými. V úvodu se Řezáč zabývá historií věznění a soudobou snahou o nápravu pachatelů. Kritizuje systém mlčení, ve kterém vězni žili v absolutním tichu. Naopak podporuje tzv. Genfské třídní soustavy, kde byli vězni rozděleni do čtyř tříd, podle závažnosti provinění. Holduje také Filadelfskému systému, v němž se odsouzení mohli setkávat v práci a při vyučování, což na rozdíl od systému mlčení podporuje sociální vztahy. Účelné fungování trestnic a káznic viděl ve dvou základních principech: aby vězně nekazily a aby je polepšovaly. Věznice mají mít dle Řezáče tři základní funkce: občansko-

zákonní, nábožensko-mravní a výchovatskou. Poslední a nejdelší část díla je věnována požadavkům na zaměstnance věznic, přičemž největší pozornosti směřuje k působení duchovních. Řezáč pojednává o vzdělání a povahových vlastností duchovních. Vězeňský kaplan by měl mít obecný přehled ve filozofii, pedagogice a psychologii. Teologie by neměla být pouze formální, ale má vést k polepšování a duchovnímu uzdravení. Měl by mít též přehled ohledně aktuálního vývoje ve vězeňství, trestní politice a legislativě. Co se týče povahových vlastností, měl by být příznivý, ale zároveň přísný a pevný. Měl by mít zakotvené mravní i náboženské zásady a důvěru v lidstvo. (Mitáš, 2007)

Řezáčův odkaz nevyplývá ani tak z jeho doporučení, jako spíše z jeho praktického života a přístupu ke svému poslání nejen ve vězeňství, ale i v jeho altruismu a empatii. Jeho odkaz nebyl pouze pedagogický a penitenciární, ale též mravní. Zločinnost považoval za sociální zlo, ale díky jeho křesťanské víře si uvědomoval, že zlo je nutno odstraňovat dobrem. Jeho obětavost, pokora a trpělivost nastavila zrcadlo pro jeho následovatele v duchovní, učitelské a výchovatské činnosti. (Kýr, 2020)

1.4 Období první republiky

V období první republiky, tedy v roce 1918 zůstalo vězeňství na okraji reformních snah. Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 zůstal v platnosti až do roku 1950, i přes snahy zavést pokrokové přístupy v práci s pachatelí. Výkon vazby a trestu nebyl upraven zvláštním zákonem, nýbrž jen vyhláškami ministerstev (Mitáš, 2007). Jak ve své práci uvádí Uhlík (2006), vězeňský systém se začal rozvíjet ve 30. letech. Rozvíjely se specializované věznice, jako ústavy pro zacházení s nenapravitelnými delikventy, donucovací pracovny a polepšovny.

Působení duchovních bylo přeneseno na místní farní úřady a do věznic mohlo docházet i duchovenstvo z dalších států uznaných církví. V této době vykonávaly nejvíce práce řeholní řády: Sv. Františka a Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Řád sester sv. Karla Boromejského udržoval dohled nad hradčanskou trestnicí, ve které bylo 350 trestankyň. Brzy na to si postavily budovu v Řepích v Praze, kde zřídily sirotčinec. Poté co v sirotčinci vypukla epidemie, rozhodla se kongregace nabídnout své prostory pro ženské pachatelky Svatováclavské trestnice. Řeholnice byly brzy pověřeny správou celé věznice a převýchovou vězněných žen. Trestankyně byly zapojené do prací v hospodářství, dále pak šití pytlů, oprava

bot, vyšívání a šití na zakázku. Zařízení bylo uznávané a získalo řadu ocenění. Sestry spojily praktickou teologii spolu se sociálním a penitenciárním přístupem. (Mitáš, 2007)

1.5 Období komunistického režimu

Po nástupu komunistického režimu již neměli učitelé a duchovní ve vězeňství své místo. Nahradili je „osvětoví pracovníci“, kteří měli na starost politickou, odbornou a tělesnou výchovu vězňů. Výchovná, vzdělávací a psychologická činnost se koncem 60. let zlepšovala, to stejné však nemůžeme říct o duchovní službě, která byla ve věznicích zrušena až do roku 1989. Z věznic ovšem náboženský život nevymizel. Do věznic se totiž v první vlně komunistického útisku dostalo spousta duchovních, ale i laiků z různých církví. Většina z nich nepodlehla ideologické převýchově, ale naopak se navzájem ve své víře podporovali a utvrzovali. Tím se tak stali oporou a duchovními vůdci i pro další vězně. Paradoxně se tedy v období komunistického režimu objevoval duchovní život ve věznicích ještě více, než předtím. Na základě těchto skutečností začalo vedení věznic v roce 1955 oddělovat duchovní od ostatních spoluvězňů. To však vedlo ještě k silnějšímu komunitnímu životu a vzájemné podpoře. Potají se pořádaly společné bohoslužby, modlitby a kázání. Díky společné práci se duchovní dostávali do kontaktu i s ostatními vězni. Pro ostatní vězně byla tato setkávání velmi důležitá, jelikož pro ně byli vzory v přístupu k práci a vypořádání se s těžkostmi věznění. Vězni se k nim často chodili vyzpovídat, svěřovat a hledali u nich duchovní podporu. (Martinek, 2022)

1.6 Období po sametové revoluci

V roce 1990 české vězeňství volá po obnovení duchovní služby. Stát si uvědomuje, že vězni mají právo na náboženskou svobodu a křesťanské církve mají duchovní službu jako své poslání. V červenci roku 1990 byl uznán církvím a zájmových sdružení vstup do věznic. Jak uvádí Martinek (2022, s. 18) „*Měli tam vykonávat činnosti vedoucí k resocializaci odsouzených a k jejich bezproblémovému návratu do společnosti*“.

Toto období představuje pro české vězeňství velkou výzvu. Vězni, kteří byli dříve považováni za nepřátele společnosti, mají nyní být partnery a spolupracovníky vězeňského personálu. Především role duchovních nebyla zpočátku zcela pochopena a ostatní zaměstnanci jimi spíše pohrdali. Církve se ocitly v nové politické situaci a snažily se co nejdříve znovu zapojit do školství, charity, zdravotnictví a také duchovní služby v armádě a věznicích. V roce 1990 proběhlo první jednání mezi církví římskokatolickou, Ekumenickou radou církví

a správou Sboru nápravné výchovy. Tehdy se přihlásilo spoustu duchovních, kteří měli zájem docházet do věznic. Jejich církev jim tedy dala pověření a ředitele věznic jim umožnili vstup. Jejich služba byla zaměřená především na individuální pastorační rozhovory a bohoslužby. Později byl správě Sboru nápravné výchovy předložen i seznam dobrovolníků, kteří měli zájem vstupovat do věznic a sloužit. (Martinek, 2022)

Správu sboru nápravné výchovy vystřídal Vězeňská služba České republiky (VSČR), založena 1. ledna 1993. Vězeňská duchovní služba však nebyla doposud nijak zakotvena v organizačním systému. To se změnilo 1. června 1993, kdy se Bohdan Pivoňka, farář z žižkovského sboru Českobratrské církve evangelické, stal na částečný úvazek zaměstnancem Generálního ředitelství VSČR. Jeho činnost spočívala v koordinaci vězeňských duchovních a provádění osvěty u dalších zaměstnanců. O pár let později došlo k převedení několika dobrovolných duchovních do pozice profesionálů, tedy zaměstnanců VSČR. První vězeňští kaplani byli označováni jako *referenti duchovní služby* a byli zaměstnanci Generálního ředitelství VSČR. Poté přišlo v platnost Nařízení Generálního ředitelství č. 27/2002, kterým se zavádí název *kaplan* a jejich zaměstnanecká pozice se převádí z Generálního ředitelství na věznice, ve kterých slouží a jejich nadřízeným byl 1. zástupce ředitele věznice. Od roku 2020 až do současnosti spadají vězeňští kaplani pod Oddělení výkonu vazby a trestu, spolu s ostatními odbornými zaměstnanci. Koordinátor pod gescí Generálního ředitelství VSČR nese označení *hlavní kaplan*. (Martinek, 2022)

2. DUCHOVNÍ ČINNOST VE VĚZNICÍCH

Duchovní péče není určena pouze lidem věřícím a příslušníkům církví, jak si mnozí mohou myslet. Jejím cílem není klienta přesvědčit k dané víře či učení, ale spíše rozvíjet jeho osobnost na spirituální úrovni. Zaměřuje se na otázky viny a svědomí, etiky, hodnot a smyslu života. Tyto otázky se týkají každého z nás a každý si na ně v určité životní etapě hledá odpovědi. Pro jedince, kteří jsou odsouzeni k trestu odnětí svobody, jsou tato témata ještě více důležitá a hledají na ně odpovědi. (Martinek, 2014)

Duchovní péče ve věznicích je jedním ze stěžejních bodů humanizace vězeňství a snahy o resocializaci odsouzených. Církev hraje důležitou roli, co se týče nápravy delikventů a též doprovázení rodinných příslušníků. Role duchovních nekončí pouze u vykonávání náboženských obřadů, ale jejich pomoc přesahuje do roviny lidského dozrání osob, včetně práce s vinou, odpuštěním, přijetím sebe samého, ale také jako forma prevence před recidivou. Duchovní péče reflektuje proměnu vnímání smyslu trestu odnětí v svobody od pouhého vyčlenění pachatele ze společnosti, tak aby v ní nemohl páchat zlo, k zaměření i na jeho nápravu. (Benák, 2013)

Duchovní služba se v Českém prostředí věznic objevila v roce 1994 a to především v podobě služby neplacených dobrovolníků. Od roku 1998 fungují jako samostatná složka vězeňští kaplani jako profesionální duchovní služba. Profesionální vězeňská duchovní služba vykonávaná vězeňskými kaplany se tedy zrodila z vězeňské duchovenské péče vykonávané dobrovolníky. (Vězeňská služba České republiky, 2022, online) Poskytování vězeňské duchovní služby je u nás vymezeno na základě zákonných předpisů. Duchovní činnost ve věznicích a vazebních věznicích můžeme rozdělit na **Vězeňskou duchovní službu**, kterou zajišťují profesionální duchovní – vězeňští kaplani a na **Vězeňskou duchovenskou péči**, které se věnují dobrovolní duchovní. Na duchovní službě se mohou v českých věznicích podílet církve, které jsou v České republice registrovány s právem služby ve věznicích. (Vězeňská služba České republiky, 2022, online) Odsouzení mají zákonem zaručen čas na osobní volno, do kterého můžeme mimo jiné aktivity zařadit právě nabídku bohoslužeb, či účast na duchovním programu. (Motejl, 2010)

V současnosti je každá česká věznice vybavena **vězeňskou kaplí**, i přesto že jsou prostory kaple mnohdy vzniklé improvizací. Důležitý je však kontrast vězeňské kaple

a ostatního prostředí věznic. Vězni se zde mohou účastnit skupinových programů, které v nich budují sounáležitost, důvěru a solidaritu. (Beláňová, 2020)

2.1 Legislativní zakotvení

Duchovní činnost ve věznicích je legislativně zakotvena ve dvou zákonech. Tím prvním je *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody* a o změně některých souvisejících zákonů č. 52/2004 Sb. a druhým je *Zákon o svobodě náboženského vyznání a o postavení církví a náboženských společností* a o změně některých zákonů č. 3/2002 Sb.

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech umožňuje registrovaným církvím „pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova“ § 7, písm. b) citovaného zákona

Dle Zákona č. 52/2004 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, se církev může podílet na naplňování účelu výkonu trestu poskytováním duchovní služby a to konkrétně:

- konáním bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených,
- individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům,
- vedením studijních hodin k výkladu náboženských textů,
- zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků,
- pořádáním přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců,
- při přípravě odsouzených k jejich propuštění,
- dalšími vhodnými formami přispívajícími k dosažení účelu výkonu trestu.

(Zákon č. 52/2004 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, §20, odst. 4)

Činnost duchovních ve Vězeňské službě ČR funguje na základě dvoustranné **Dohody o duchovní službě** mezi *Vězeňskou službou ČR* na straně jedné a mezi *Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v ČR* na straně druhé. (Motejl, 2010) Dohoda upravuje způsob výkonu poskytování duchovních služeb ve věznicích Vězeňské služby ČR. Také určuje, kdo může duchovní službu zajišťovat. A to buď „v rámci dobrovolného poskytování duchovní služby („Dobrovolná duchovní služba“), v rámci dobrovolné duchovní služby při realizaci

členských práv a povinností (stanov) „Vězeňské duchovenské péče“, v pracovním poměru k Vězeňské službě (tzv. „Vězeňská duchovní služba“ v užším slova smyslu).“ (Motejl, 2010, s. 88)

Dohoda o duchovní službě zavazuje smluvní strany k vzájemné spolupráci a stanovuje několik podmínek:

- Duchovní službu mohou vykonávat osoby bezúhonné a pověřené církví.
- Pro řešení významných otázek se zřizuje Rada pro duchovní službu ve věznicích a ústavech, která je tvořena ze dvou zástupců z řad účastníků dohody, tedy Vězeňské služby ČR, České biskupské konference a Ekumenické rady církví v ČR.
- Rada navrhuje generálnímu řediteli kandidáty na funkci hlavního kaplana a jeho zástupce.
- Vězeňský kaplan je osoba pověřená církví a musí být způsobilá k výkonu duchovní činnosti podle zákona. Navrhuje ho hlavní kaplan, a to na základě souhlasu členů Rady. Podmínkou pro přijetí na pracovní pozici je přechodí působí jako dobrovolný duchovní.
- Vězeňská duchovenská péče, z.s., je sdružením osob pověřených církvemi k duchovní službě ve věznicích, jejímž úkolem je zejména koordinovat výkon služby dobrovolných duchovních ve spolupráci s kaplany a s vězeňským personálem.
- Osoby pověřené k poskytování dobrovolné duchovní služby docházejí do příslušné věznice alespoň dvakrát měsíčně, mohou požadovat informace o stavu a chování svých klientů, upozorňovat příslušné funkcionáře na nedostatky, které brání řádnému výkonu pastorační činnosti, přinášet do věznice náležitosti nezbytné pro provádění náboženských úkonů.
- Organizační jednotky respektují právo pověřených osob určovat průběh pastoračních setkání.

(Martinek, 2022, s. 23)

2.2 Význam a úloha duchovní činnosti ve věznicích

Poskytování duchovních služeb ve věznicích se řídí mimo jiné *právem na svobodný výkon svého náboženství* dle Čl. 16 Listiny základních práv a svobod. Realizace této služby plní mimo jiné také důležitou **sociální funkci v resocializačním procesu odsouzených**. (Motejl 2010)

Duchovní služba je *„významnou formu pomoci, která kromě spirituálních cílů napomáhá rovněž k lidskému rozvoji uvězněných osob cestou posílení mravního cítění pachatelů, schopnosti akceptovat vinu a účinně projevovat lítosti za spáchaný trestný čin, což má velký význam pro další život a chování odsouzeného. Duchovní služby nabízí uvězněné osobě možnost hledat jinou životní cestu, změnit životní styl, najít naději ve víře, získat pokoru*

a důvěru ve vyšší hodnoty, případně navázat mezilidské vztahy mimo delikventní subkulturu.“
(Motejl 2010, s. 88)

Náboženské přesvědčení může ve vězeňském prostředí fungovat jako určitá korekce, pokud jde o postoje a chování vězňů. Součástí víry jsou postoje a behaviorální očekávání, například jak se chovat k druhým, či jak reagovat na těžké časy, která jsou opakem kriminálního chování a postojů. Náboženství může dávat životu smysl a cíl, poskytovat jasná morální a etická vodítka. Umožňuje vězňům překonat realitu, spojit se s něčím větším, než jsou oni sami a pomáhá přizpůsobit se stresu, který se pojí s vězeňským životem. Zdravá náboženská orientace ve vězení podporuje optimistický pohled na svět a poskytuje jedinci zdroj síly z Boha a společnosti. Takový jedinec pak může pociťovat partnerství s Bohem a pociťovat, že má kontrolu nad jeho životem Bůh, nikoliv on sám. (Brault, 2014)

Konverzi odsouzeného k víře uvádějí Maruna a kol. (2006). Pojednávají o tom, že obrácením člověka k víře se vytváří nová sociální identita, která nahrazuje nálepkou vězně nebo zločince a propůjčuje tak zkušenosti věznění účel a smysl. Posiluje do značné míry bezmocného vězně tím, že z něj dělá Božího zástupce a tím mu poskytuje odpuštění a umožňuje pociťovat kontrolu nad neznámou budoucností.

Považuji za důležité, zabývat se i tím, jaký je **smysl setkávání osoby ve výkonu tresty či vazby s duchovním**, proč je toto setkávání přínosné i pro osoby, které žádnou víru nevyznávají a proč je potřeba vytvářet vhodné podmínky pro duchovní činnost ve věznicích a neopomíjet jí. Jedním ze smyslů a úloh duchovní činnosti ve věznicích, který vychází z křesťanského ideálu je **pomoc bližnímu v nouzi**. Pobyt strávený ve výkonu vazby, či trestu odnětí svobody je velmi náročným obdobím, kdy se člověk ocitá v těžké situaci, kterou není schopen zvládnout úplně sám a bez pomoci. Zničehonic je izolovaný od svých nejbližších, ztrácí schopnost se sám rozhodovat, ztrácí své určité postavení a tato skutečnost se stává stresorem, který způsobuje extrémní psychickou zátěž. (Martinek, 2022)

Křesťanská církev vnímá jako své poslání pomáhat lidem, kteří se ocitli v těžké životní situaci, ať už se jedná o materiální nebo psychickou nouzi, či nesvobodu. „*Evangelium Ježíše Krista vybízí a vede křesťany k službě všem lidem, kteří jsou v jakékoli nouzi. K nim patří i vězňové, i když nesou sami odpovědnost za porušení zákonů. Vedeni milosrdenstvím sloužíme jim jako lidem obzvláště potřebným. Stojíme vedle nich jako stejní viníci před Bohem, kteří vědí o skutečnosti odpuštění skrze Pána Ježíše Krista. V této víře je vedeme k uznání vlastní viny,*

jejich břemeno jim pomáháme nést a přinášíme zvěst o Boží milosti a možnosti nového začátku.“ (Hála, 2005, s. 59)

Nezáleží na jejich příslušnosti k etniku, víře, na jejich původu, či na tom, z jakých důvodů se v těžké situaci ocitli. Pro církev je důležité, aby těmto lidem nabídla svou pomoc po vzoru Ježíše Krista, pokud o ní budou mít zájem. Nemluvíme však o výhodách či materiálních darech pro vězně ze strany duchovních, ale o nabídce rozhovorů, doprovázení, pomoci při zvládání těžkých situacích, dále pak pomoc v rovině sociální – nabídka společenství, sdílení a v neposlední řadě také pomoc v duchovní oblasti – bohoslužba, evangelium, společná modlitba, čtení z Bible atd. (Martinek, 2022).

Dalším smyslem spočívajícím v poskytování duchovních služeb **je realizování svobody vyznání jako základního lidského práva**. Jedinec ve výkonu trestu odnětí svobody, či vazby, částečně ztrácí některá lidská práva, nikoliv však právo na svobodné náboženské vyznání. Nemůže se však účastnit duchovních aktivit ve společenství, tedy docházet do kostela, církve. Z tohoto důvodu stát umožňuje vysílat zástupce z řad církví do věznic. Potřeba realizovat svou víru je ještě silnější u jedinců, kteří před uvězněním aktivně žili v rámci některého církevního společenství a navštěvovali bohoslužby. V této situaci je sdílení své víry, rozhovory s duchovním, nebo účast na náboženských obřadech velmi důležitým zdrojem síly k překonání vězeňského života, vyrovnání se s vinou i jako forma sebevýchovy a nápravy. Pro vězně, kteří byli vedeni k víře v dětství, ale víru již aktivně nevyznávají, může být setkání s duchovním ve vězení příležitost k oživení své víry. I jedinci, u kterých nemá víra v jejich životě doposud místo, mohou být osloveni natolik, že se o ní začnou zajímat. (Martinek, 2022).

Význam duchovní služby ve věznicích spočívá také v **podpoře spirituální dimenze jako cesty k resocializaci**. Trest odnětí svobody je velmi silným zásahem do života a jedinci, kterých se odnětí svobody týká, mohou mít existencionální otázky po smyslu života, vině, nápravě, ztrátě a narušení vztahů. Tyto témata poukazují na důležitost role spirituality v našem životě. (Martinek, 2022)

Smékal (2005, s. 158) spiritualitu definuje jako „*prožívání, promýšlení a uskutečňování vztahu k Posvátnu, k Bohu. Můžeme ji chápat jako vztahování se k tomu, co podporuje kvalitu života, co je vznešené a krásné, co je povznášející a co nás přesahuje*“. Osobně se domnívám, že spiritualita není přítomná pouze u jedinců nábožensky založených, ale je přítomná u všech, i přesto, že si jí neuvědomují. „*Potřeba duchovní podpory se projevuje zejména v krizových*

situacích, kdy člověk ztrácí dosavadní jistoty a hledá, čeho by se zachytil. Otázky smyslu, transcendence či odpuštění pak nabývají na významu.“ (Martinek, 2016, s. 164) Hlavním spirituálním tématem ve vězení je vina. Bible hovoří o tom, že pokud člověk svého činu, nehledě na jak závažný byl, upřímně lituje, vyzná se z něj a činí pokání, Bůh mu nabízí odpuštění. Díky této biblické zvěsti o odpuštění mohou duchovní ve věznicích nabídnout pachateli cestu k duševnímu uzdravení a změně života. (Martinek, 2022)

Jednou z úloh trestu odnětí svobody je **resocializace** těchto jedinců. Cílem je dosáhnout v jejich chování a myšlení takové změny, že budou schopni po propuštění na svobodu žít spořádaný život. Tuto úlohu se však nedaří příliš dobře uskutečňovat, vzhledem k velké míře recidivy. Jedním z problému je nedostatek odborných pracovníků, kteří se na resocializaci odsouzených podílejí. Vězeňský kaplan sice nemůže oslovit a věnovat pozornost všem odsouzeným, ale u jedinců, se kterými dlouhodobě spolupracuje se v některých případech setkává s úspěchem. Mnozí kaplani jsou v kontaktu se svými svěřenci i po propuštění z vězení, což ještě více přispívá k jejich úspěšné resocializaci. (Martinek, 2022)

Úloha duchovní služby také spočívá v **posílení klidu a bezpečnosti uvnitř věznice**. Kaplani mohou v tomto ohledu pomoci, pokud některý z vězňů prožívá problémové období – úmrtí někoho blízkého, sebevražedné myšlenky, agrese, či pocit neklidu. Kaplan může být vyzván ke společnému rozhovoru a modlitbě, prostřednictvím nichž může pomoci jedinci najít vnitřní klid a rovnováhu. Bývají to právě kaplani, kteří často usmírují vzniklé konflikty a zklidňují agresivitu. Kaplani také mohou organizovat například smuteční či sváteční rituály. (Martinek, 2022)

Duchovní služba v neposlední řadě plní úlohu **ochrany lidské důstojnosti** osob zbavených svobody. Navzdory tomu, že je lidská důstojnost v současné době zakotvená v legislativě, nevyhneme se názoru, že některým lidem (včetně vězňů) patří méně důstojnosti. Ve vězeňském prostředí se tento názor může projevit v podobě nevhodné komunikace s vězni, ignorování jejich oprávněných požadavků, či stížností. Vysvětlení pro tento přístup můžeme najít ve středověku, kde bylo běžné, že pokud se jedinec závažně provinil, byl také určitým způsobem zbaven své důstojnosti. Proti tomuto přesvědčení jde však Ježíšovo učení, které vypráví o milosrdném Bohu milujícího hříšníky, vyzývá lidi k lásce nepřátel a ochotě odpouštět. Kaplan by měl být garantem lidské důstojnosti a měl by se zastávat jedinců, u kterých dochází k jejímu porušování. (Martinek, 2022)

2.3 Vězeňská duchovenská péče (dobrovolná)

Vězeňská duchovenská péče (VDP) je dobrovolným občanským sdružením křesťanů, a to duchovních i laiků, kteří byli svou církví pověřeni k výkonu duchovenské služby ve věznicích a vazebních věznicích Vězeňské služby ČR. VDP je nevládní organizací s registrací u ministerstva vnitra jako zapsaný spolek. Patří do něho duchovenské osoby, členové sborů a farností registrovaných církví, jež se chtějí dobrovolně podílet na pastorační a duchovní činnosti ve věznicích. Tyto osoby musí mít pověření od vedení své církve. (Vězeňská duchovenská péče, 2022, online) VDP se může vyjadřovat k jmenování konkrétních kaplanů a s Vězeňskou službou ČR má uzavřenou kolektivní dohodu o poskytování svých služeb. (Motejl, 2010)

VDP staví na základech vzájemné spolupráce, rovnosti a tolerance mezi jednotlivými církvemi. Působí v součinnosti s **Vězeňskou službou ČR, Ekumenickou radou církví ČR a Českou biskupskou konferencí**. (Vězeňská duchovenská péče, 2014, online) Preambule stanov VDP se ke spolupráci církví vyjadřuje následovně: *Církev jednotlivých denominací plně respektují vzájemné teologické i pastorační odlišnosti, aniž by si nárokovaly prosazování svých vlastních specifík na úkor druhých. O své víře a vlastní tradici svědčí a učí vhodným a nekonfliktním způsobem.* (Vězeňská duchovenská péče, 2022, online)

Členem VDP se může stát fyzická osoba starší 21 let, která byla vedením registrované církve pověřena touto službou a schválena výkonným výborem VDP. Jedinec musí souhlasit a ztotožňovat se s cíli této služby a usilovat o naplňování těchto cílů. (Vězeňská duchovenská péče, 2022, online) Důležité je doporučení vedení mateřské církve, bez kterého není možné započít jednání o členství. Uchazeč se poté účastní vstupního pohovoru v rámci zasedání výkonného výboru VDP. Výbor posuzuje osobnostní předpoklady a motivaci pro výkon, ale i podporu mateřského sboru. O přijetí či nepřijetí rozhoduje výbor hlasováním. (Mitáš, 2007)

Pokud jedinec splňuje tyto podmínky, je přijat na zkušební dobu v trvání jednoho roku, ve které je mu přidělen rádce, zpravidla kaplan. V této době je povinen v rámci vzdělávání absolvovat přípravný kurz. Pokud ve zkušební době nenastal žádný problém a rádce nového člena nemá žádné výhrady, výkonný výbor VDP s konečnou platností stvrdí pokračování členství. Tento poměrně složitý proces pro přijetí člena do sdružení VDP je nutný, jelikož VDP

je jakýmsi garantem kvality a zodpovídá za profesionalitu svých členů. (Vězeňská duchovenská péče, 2014, online)

Úkoly vězeňské duchovenské péče:

Mezi základní činnosti, které členové VDP vykonávají, patří spolupráce a pomoc v podobě duchovní, pastorační a charitativní službě vězněným. Členové VDP by měli přispívat k tvorbě vhodných podmínek pro službu jednotlivců z řad církví v zařízeních Vězeňské služby ČR. VDP by se měla zaměřovat na zajištění profesní kvality svých členů a usilovat o praktickou spolupráci s vězeňským personálem. (Vězeňská duchovenská péče, 2014, online)

VDP zajišťuje vzdělávání pro své členy v podobě seminářů, které se konají jednou do roka v některé věznici. VDP se také snaží udržovat dobré vztahy a spolupráci s ostatními zaměstnanci a odborníky z Vězeňské služby ČR. Z toho důvodu organizuje v létě semináře, které jsou zaměřeny na prohlubování vztahů a jsou místem pro společnou diskusi. Do semináře svými přednáškami také přispívají odborníci na penologii. Dvakrát ročně je také pořádáno tzv. meditační setkání VDP. (Mitáš, 2007)

3. VĚZEŇSKÁ DUCHOVNÍ SLUŽBA (PROFESIONÁLNÍ)

Vězeňská duchovní služba v užším slova smyslu je sborem vězeňských kaplanů, kteří jsou k tomuto výkonu pověřeni svou církví a schválení Radou pro duchovní službu. V současné době vykonává duchovní službu v 34 věznicích a vazebních věznicích 43 kaplanů z 11 různých církví. Vězeňští kaplani patří mezi zaměstnance Vězeňské služby ČR (VSČR). (Vězeňská služba České republiky, 2022, online)

Z hlediska metodického vedení jsou hlavní kaplan a generální ředitel VSČR nadřizenými vězeňských kaplanů. Po stránce organizační je to od roku 2020 vedoucí oddělení výkonu vazby/trestu (do roku 2020 to byl 1. zástupce ředitele). Vězeňská duchovní služba je na rozdíl od Vězeňské duchovenské péče organizační součástí Vězeňské služby ČR, v čele s hlavním kaplanem podřízeným I. náměstkovi generálního ředitele vězeňské služby. Důležitým dokumentem vymezujícím práva, povinnosti a pracovní náplň kaplanů, hlavního kaplana a jeho zástupce je Nařízení generálního ředitele VSČR. (Martinek, 2022)

3.1 Vězeňský kaplan

V širším pojetí má instituce kaplanství kromě vězeňských kaplanů i další dvě různá kaplanství. Jedná se o nemocniční a vojenské kaplany. Kaplanství není v České republice žádnou novinkou, avšak po roce 1989 se musela znovu etablovat a najít své místo. Instituce, kde jsou jednotlivá kaplanství uskutečňována, jsou vymezeny jako neevangelizační a nemisijní prostředí. Instituce, ve kterých mají kaplani působit, si samy o jejich přítomnosti rozhodují a potažmo i o výši jejich úvazku. (Beláňová, 2018)

Vězeňský kaplan je osoba pověřená církví a musí být způsobilá k výkonu duchovní činnosti podle zákona. Navrhuje ho hlavní kaplan, a to na základě souhlasu členů Rady. Podmínkou pro přijetí na pracovní pozici je předchozí působení jako dobrovolný duchovní, tedy musí být členem ve sdružení Vězeňské duchovenské péče. (Martinek, 2022) Mnoho kaplanů si zpočátku své místo ve věznicích muselo vydobýt. Prvek náboženství ve vězeňském systému může být obtížněji zpracováván. Ačkoliv náboženství ve vězeňství není prioritou, právě na základě dobré praxe vězeňských kaplanů se podařilo vymezit jejich pozici a kompetence jak k vězňům, tak k personálu. Kaplani se osvědčili jako schopní mediátoři s ochotou pro vzájemnou spolupráci s ostatními zaměstnanci. (Beláňová, 2020)

Osobnost duchovního ve věznicích

Vězeňský duchovní by měl být v první řadě člověk hluboké a praktické víry. Zachovává si kladný pohled na klienta, nehledě na činy, které spáchal. Má víru v jejich obrácení k dobrému a změně smýšlení. (Lízna, 2007) Pokud usilujeme o změnu chování pachatele, nejúčinnějším nástrojem, který máme k dispozici, je vztah, který si s ním vytvoříme. S jedinci, kteří v sobě nesou hlubokou nedůvěru k autoritám a mají za sebou vztahy plné zneužívání, může budování vstřícného vztahu vyžadovat čas a trpělivost. Kaplani by se měli vyvarovat příkazujícímu přístupu a místo toho by měli rozvíjet empatické porozumění a schopnost identifikovat silné stránky osobnosti. Úkolem kaplana však není lidi napravovat nebo měnit, ale poskytovat prostředí, v němž je možné uzdravení a změna. (Brault, 2014)

Duchovní by měl být člověkem, který je na straně lidských práv, ale zároveň na straně spravedlnosti a neuznávání zločinu. Duchovní má hájit práva vězňů, v případě že jsou omezována nerozumnými postupy. Dále by měl být mužem prosícím o dary Ducha svatého, bez kterých nelze očekávat požehnaný výsledek. V neposlední řadě by měl být mužem pokory, který je schopný vlastní reflexe a ochotný neustále pracovat na rozvoji své služby. Určitě by neměl být pouze někým, kdo diktuje ostatním, jak co dělat. (Lízna, 2007)

3.1.1 Hlavní kaplan

Hlavní kaplan stojí v čele duchovní služby – Vězeňské služby. O přiřazení této pozice rozhoduje generální ředitel Vězeňské služby, a to na základě doporučení Rady, která vybere kandidáta z řad kaplanů Vězeňské duchovní služby. Pracovní poměr hlavního kaplana je určen dle obecných právních předpisů, dále pak předpisů Vězeňské služby a ustanoveními. Hlavní kaplan je podřízen náměstkovi generálního ředitele pro vzdělávání a odborné zacházení, který rozhoduje ve věcech týkající se výkonu funkce hlavního kaplana. (Nařízení generálního ředitele VS ČR, 2015)

3.1.2 Pozice kaplana v organizačním systému věznice

Zaměstnance VSČR můžeme rozdělit do dvou skupin. Na zaměstnance, kteří obstarávají celkovou bezpečnost a vykonávají dozor. Mezi ně řadíme příslušníky ozbrojených složek (vězeňská a justiční stráž). Jejich služební poměr je upraven podle zvláštního zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (Zákon č. 361/2003). Druhou skupinou jsou občanští zaměstnanci, jejichž pracovní poměr upravuje zákoník práce.

Kaplana řadíme mezi občanské zaměstnance, a to konkrétně do skupiny odborných pracovníků ve věznici, jako je například sociální pracovník, vychovatel, psycholog a speciální pedagog. Odborní pracovníci výchovně působí na vězněné osoby a mají za úkol vytvořit předpoklady pro vedení řádného života po propuštění. Do roku 2020 byl Kaplan přímo podřízen prvnímu zástupci ředitele věznice. Od roku 2021 nastala změna a nyní je kaplan přímo podřízen vedoucímu oddělení výkonu vazby a trestu, tak jako ostatní odborní pracovníci. Jeho postavení se odlišuje zejména v tom, že není odpovědný pouze svému zaměstnavateli, tedy VSČR, ale i církvi, která ho do této služby pověřila a při neplnění povinností má také právo mu toto pověření odebrat. (Martinek, 2022)

3.1.3 Pracovní náplň vězeňského kaplana

Vězeňský kaplan má za úkol provádět individuální pastorační rozhovory, zajišťovat bohoslužby, skupinovou nebo individuální činnost zaměřenou na studium Bible. Dále pak zabezpečuje kulturní akce s duchovním obsahem a informuje své nadřízené o způsobech poskytování duchovní služby a konkrétních akcích. Podílí se na vytváření podmínek pro začlenění obviněných, odsouzených a chovanců do občanského života. Koordinuje působení všech církví a náboženských společností poskytujících dobrovolnou duchovní službu v dané věznici. Může se také podílet na programech zacházení. (Martinek, 2022)

Působí jako poradce ředitele věznice v oblasti etiky, církevní problematiky, nových náboženských směrů a náboženských předmětů. Spolupracuje s nevládními, charitativními a církevními organizacemi za účelem zajištění překlenovacích podmínek zejména pro osoby propouštěné z výkonu trestu odnětí svobody, případně pro zlepšení podmínek sociálně slabých obviněných, odsouzených nebo chovanců. Je oprávněn nahlížet do příslušné části osobního spisu vězněné osoby, poskytuje-li této osobě duchovní péči. (Nařízení generálního ředitele VS ČR, 2015, s. 4)

Ačkoliv je u nás duchovní služba pevně zakotvena v křesťanství, poskytované služby kaplana reagují na široce definované duchovní potřeby. Klientela vězeňského kaplana tak není omezena na vyznavače křesťanské víry, ale zahrnuje též osoby s odlišným vyznáním, jako jsou muslimové či židé, ale i osoby bez jakéhokoliv náboženského vyznání. Specifickým tématem je Islám v prostředí českých věznic, ačkoliv počet muslimů ve věznicích není nijak významný. Pokud se muslim ocitne v české věznici, je stejně jako ostatní odkázán na přítomného vězeňského kaplana. Kaplan jim je schopen poskytnout Korán, který bývá přítomen mezi

ostatní literaturou ve vězeňské kapli. Dle zkušeností kaplanů však nedochází ze strany muslimských vyznavačů k neakceptaci jejich osoby jako duchovní autority. (Beláňová, 2020)

3.1.4 Žena kaplanka

I ženy mají ve vězeňské duchovní službě své místo a poskytují službu, kterou muž poskytnout nedokáže. Z ženské podstaty vyvstává schopnost šířit kolem sebe pocit domova a tím se dokáže k člověku přiblížit zcela jinak a více než duchovní opačného pohlaví. Žena má přirozeně větší dar „trpět s trpícími“, a tak je jí mnohdy svěřováno nejniternější utrpení, které uvězněný jedinec prožívá. Při práci se skupinou odsouzených, dokáže této skupině poskytnout ducha rodiny a možná tak některým odsouzeným nabídnout rodinu, kterou nikdy neměli. (Jakubalová, 2007)

Tyto přednosti žen však zároveň mohou být i jejich kamenem úrazu. Větší empatie a vnímavost vůči utrpení druhých může způsobit, že se vztahová vazba s klientem stane příliš osobní. Proto by tuto činnost měla vykonávat žena, které je pastoračně i osobnostně vyspělá a citově stabilní. (Jakubalová, 2007)

3.1.5 Pastorec a pastorační rozhovor

Jedním ze základních nástrojů duchovního ve věznici je pastorační rozhovor jako základní forma pastorační péče, proto bych zde ráda vyhradila pár odstavců věnovaných právě tomuto tématu a upřesnění základních pojmů.

Opatrný (2001) uvádí, že pro pastorační nelze v našich poměrech najít příliš jasnou a přesnou definici. Pastorační se může rozumět vše to, co vykonává kněz, případně může být vnímána jako přímé vedení farnosti. „*Pastorační péčí v širším slova smyslu rozumíme takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu z pozice věřících křesťanů, doprovázíme ho v jeho obtížích, nemoci, utrpení či umírání a pomáháme mu k lidsky důstojnému zvládnutí jeho životní situace včetně smrti, a to na jemu dostupné úrovni víry s perspektivou jejího možného rozvoje.*“ (Opatrný, 2001, s. 9)

Pastorec stojí na základech přijetí, empatie a vztahu. Obecně je pastorec důležitým úkolem všech, kterým bylo svěřeno duchovní vedení. Pastorec je pomáhajícím vztahem, ve kterém duchovní pomáhá jednotlivcům s jejich problémy, přičemž jako základní příručku využívá Bibli. Pastorační rozhovor je jedinečnou formou poradenství, které má za cíl pomoci jedincům růst a skrze učení Bible nabídnout možné způsoby, jak dosáhnout vyrovnaného života. (Odeleye, 2022)

Pastorační rozhovor nemusí být nutně náboženský, ale neměl by být ani zásadně nenáboženský. Pastorační rozhovor musí vždy vycházet z aktuální situace jedince, jeho potřeb a přání. Měl by to být rozhovor, který dává jedinci, který je objektem pastorační péče najevo, že nyní už není na svůj problém sám. Nemělo by být cílem klienta určitým způsobem moralizovat či poučovat. *„Rozhovor má přispět k lidsky důstojnému zvládnutí situace na úrovni víry klienta a má být podporou jejího dalšího růstu. Cílem rozhovoru primárně není ani evangelizace, ani náprava morálních nedostatků, ale pomoc klientovi v situaci či stavu, který on považuje za obtížný.“* (Opatrný, 2001, s. 9) K dosažení cílů a poskytnutí potřebné pomoci nestačí pouze jeden rozhovor, pastorační rozhovor by tedy měl být kontinuální. Pastorační rozhovor by neměl klientovi vnucovat ideologické přesvědčení a nemá nutit k víře. Avšak dimenze víry má v pastoračním rozhovoru své místo, pokud je veden na úrovni víry, která je pro daného klienta přiměřená. Rozhovor tedy může představovat výzvu k obrácení a být prostorem pro setkání se s milosrdným a milujícím Bohem, nesmí být však nucením k nalezení víry. (Opatrný, 2001)

4. RESOCIALIZAČNÍ PROCES ODSOUZENÝCH

4.1 Resocializace

Abychom mohli hovořit o **resocializaci odsouzených**, je nejprve zapotřebí si definovat pojem socializace jedince. **Socializace** znamená celoživotní biologické, psychické a sociální zrání v průběhu života jedince. Sociálním zráním rozumíme ujímání se nových rolí a s nimi spojených norem a hodnot odpovídajícím věku a pohlaví, ale i zapomínání rolí, které již nejsou vzhledem k věku a situaci funkční. Neúspěšná socializace vede k společenskému vyloučení jedince a představuje hrozbu vzniku sociálních deviací. (Havlík a Kořa, 2002). Helus (2006, s. 71) definuje proces socializace následovně: „*Socializaci osobnosti můžeme definovat jako proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá. Vyrovnává se s nimi, podléhá jim, či je tvořivě zvládá*“. Pokud byla socializace neúspěšná a vedla k delikvenci, na řadu přichází **resocializace** – „*postup či souhrn metod vedoucích k opětovnému zařazení jedince do společnosti, když předchozí socializační proces byl ne zcela úspěšný*.“ (Mezník a kol., 1995, s. 45)

V širším pojetí resocializace se jedná o zbavování takových návyků a vzorců chování, které nejsou žádoucí a přijetí vzorců nových a situací adekvátních. (Hendrych, 2010) Resocializační proces poskytuje odsouzenému jedinci možnosti, jak překonat demotivující a frustrační vnímání trestu a umožňuje účast na reedukaci a reintegraci. Resocializaci chápeme jako navrácení odsouzeného do socializačního procesu, který v minulosti nepřijal, či mu nebyl správným způsobem ukázán. (Černíková a Sedláček, 2002)

Resocializace je jedním z hlavních účelů výkonu trestu odnětí svobody a má vést odsouzeného jedince k tomu, aby byl po propuštění schopen vést společensky přijatelný způsob života. Snaha o nápravu vězňů vychází z předpokladu, že má pachatel k nezákonnému jednání určité motivy, které se dají odhalit, změnit. K tomu, aby byl odsouzený ve výkonu trestu schopen nápravy a reintegrace do společnosti po propuštění, je zapotřebí aby pochopil a akceptoval skutečnost, že se páčání zločinu nevyplatí a že existuje lepší cesta. (Mezník a kol., 1995)

Resocializace pachatelů ve výkonu trestu odnětí svobody je zaměřená na:

- dosažení změny chování, posílení smyslu pro odpovědnost, vytvoření pozitivních sociálních návyků, etických postojů a vztahu k práci,
- zvýšení sociální kompetenci a odstraňování společenské nepřizpůsobivosti,

- odstraňování škodlivých návyků,
- vytváření reálných životních perspektiv. (Mezník a kol., 1995, s. 7)

Proces resocializace je ve vězeňském prostředí prováděn:

„a) obecnými metodami zacházení s vězni, tj. metodami stanovenými zákonem, předpisy, rozkazy a podobnými normami vztahující se na stejné zacházení se všemi odsouzenými a zajišťující pořádek a kázeň, hygienu, práva a povinnosti vězňů.

b) speciálními metodami zacházení s vězni, tj. metodami pedagogickými, sociálními, psychologickými a psychiatrickými, zaměřenými na individuální i skupinové formy práce s odsouzenými.“ (Černíková a Makariusová, 1997, s. 62)

Černíková a Sedláček (2002) předkládají **úskalí resocializace** u jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody. Uvádí, že není jednoduché najít počátky dysfunkce v procesu socializace a analyzovat je. Poruchy v socializaci mají většinou kořeny již v raném dětství a dospívání. Pokud dokážeme tato krizová období identifikovat, resocializace má potenciál úspěšnosti. Situace však bývá poněkud komplikovanější u dospělých odsouzených a především u recidivistů. Jejich kriminální návyky jsou příliš silné a úplná resocializace je v tomto případě nerealistická. Vhodnější je se zaměřit na korektivní změny v kriminálním chování pachatele. Mezník a kol. (1995) uvádějí, že ačkoliv se resocializační funkce trestu setkává se všeobecnou podporou, přesto dochází i ke zpochybňování těchto nápravných modelů. Kritika spočívá především v časové omezenosti nápravných programů, které nemají předpoklady reformovat po omezenou dobu výkonu trestu to, co se dlouhodobě formovalo po dosavadní ontogenetický vývoj jedince.

4.2 Prizonizace

Pokud chceme hovořit o resocializačním procesu pachatelů, domnívám se, že je vhodné zmínit zde proces zvaný **prizonizace**. Dle Hály (1996, s. 34) se jedná o „*adaptaci na vězeňské prostředí a procesu přeměny svobodného člověka ve vězně*“. Sochůrek (2002, s. 67) k tomu dodává: „*Člověk je doslova vytržen z obvyklé životní situace a nucen zvykat si na něco zásadně jiného*“. Fenomén prizonizace pachatele provází od počátku trestu odnětí svobody až po jeho ukončení. Bohužel bývá mnohdy příčinou, proč se již propuštěný jedinec nedokáže začlenit do běžné společnosti. (Mitáš, 2007)

S procesem prizonizace se pojí proces **institucionalizace**, který představuje adaptaci odsouzeného na režim a organizovaný život ve věznici. Tento proces způsobuje, že uvězněný jedinec přestává vykonávat své běžné vzorce chování a přichází o zažité sociální i pracovní návyky. Jedinec tak ztrácí schopnost sám za sebe rozhodovat a plánovat svůj vlastní život. Jeho osobnost postupně degraduje a není schopen reálně nahlížet na svou budoucnost. Čím delší je výkon trestu, tím hůře se po propuštění bude začleňovat do běžného života. Dovolím si pro představu uvést krátkou kazuistiku, na které můžeme sledovat, jak se v praxi může proces institucionalizace projevit: *“V roce 1998 opustil odsouzený Mojmir – 35 let po 11 letech věznici, v níž byl pro trestný čin pokusu vraždy. Výkon vazby nastoupil před listopadem 1989 a nebyl schopen vnímat společenské, a hlavně ekonomické změny společnosti. I když byl vybaven relativně vysokou částkou a měl z věznice přesně naplánováno, co po propuštění udělá, nebyl prakticky schopen vybrat si v obchodě z nabídky kalhot a v restauraci z jídelního lístku, takže si nakonec objednal to, co z věznice důvěrně znal – hovězí guláš s knedlíkem.”* (Mitáš, 2007, s. 30)

Jedním z dalších dopadů spojených s prizonizací je **ideologizace**. Ideologizace je v podstatě ztotožnění se s vězeňskými normami, pravidly a hodnotového systému. Dochází tak k akceptaci a splynutí s vězeňskou subkulturou. Proces prizonizace může být vnímán pozitivně i negativně. Pozitivně jej mohou vnímat zaměstnanci vězeňské služby, jelikož proces přeměny svobodného jedince na vězně znamená, že se jedinec adaptuje tak, aby akceptoval pravidla věznice a nedělal problémy. Na druhou stranu ale přijímá negativní jevy subkultury, ví, co si může dovolit, jaké normy může obcházet a stává se obětí konzumního způsobu života. (Mitáš, 2007) V případě, že se jedinci po propuštění nedaří sžít se znovu s běžným životem, uchyluje se k již schematizovaným a osvědčeným způsobům přežití. Jedinec se mnohdy znovu vrací ke kriminálnímu způsobu života a nastává bludný kruh recidivy. Věznice se pro něj může stát „domovem“, záchytným bodem, který důvěrně zná a svět naopak vnímá jako ohrožující a nepřátelské prostředí, kde není schopen přežít. (Černíková a Sedláček, 2002)

4.3 Zacházení s odsouzenými

Zacházení s odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody je pro vězeňství prioritou a též ukazatelem efektivity a úspěšnosti trestu. Spočívá v individuální práci s odsouzeným, důkladném poznání jeho osobnosti a v obecně humánních principech zacházení s vězni a principech rovnosti. (Černíková a Sedláček, 2002) Černíková (2008, s. 9) definuje zacházení s pachatelem jako „soubor různých záměrně aplikovaných postupů výchovných, léčebných,

terapeutických, sociálně výchovných, které naplňují cíle resocializace a reintegrace do společnosti“. Spolu s reformou vězeňství v roce 1992 do systému penitenciární pedagogiky vstoupil **individuální přístup v zacházení s odsouzenými**. Jedná se o zacházení, které respektuje především osobnostní a psychické zvláštnosti vězně a podporuje sociální reintegraci a resocializaci odsouzeného. (Černíková a Sedláček, 2002)

Navzdory některým přesvědčením laické i odborné společnosti o rozmazlování vězňů a ulehčování výkonu trestu právě díky výchovným programům, existuje řada studií potvrzující efektivnost některých z nich. Dle zmíněného tedy vyplývá, že nelze najít jednotnou účinnou metodu zacházení s vězni. Z tohoto důvodu vznikly diferencované metody zacházení s vězni, které jsou zaměřeny na specifické skupiny vězňů a reagují na resocializaci té stránky osobnosti pachatele, která to vyžaduje. Programy mají ale společný cíl – a tím je příprava odsouzených jedinců na svobodu. (Mezník a kol., 1995)

Ve výkonu trestu odnětí svobody je u každého odsouzeného zpracováván tzv. **program zacházení**, (dříve též resocializační nebo reedukační program) na kterém se ve vzájemné spolupráci podílí psycholog, pedagog, vychovatel a lékař. Jeho obsah musí vždy sledovat dosažení účelu výkonu trestu. Hlavním cílem programu zacházení je úspěšná reintegrace pachatele v budoucnu. (Sochůrek, 2007) Program zacházení se vypracovává na nástupním oddělení na základě diagnostiky a komplexní zprávy o odsouzeném. Program zacházení zahrnuje **pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity** s diferenciovaným přístupem při jeho realizaci. V případě, že si odsouzený nevybere z žádných aktivit programu, je povinen se účastnit minimálního programu zacházení. Program zacházení se zaměřuje na *pozitivní rozvoj schopností a možností vězněného, na zjištěné potřeby, problémy a na zájmovou a preferenční oblast aktivit* a je pravidelně vyhodnocován. (Černíková, 2008)

Programy zacházení jsou funkční nejen pro odsouzené, kteří mohou ověřit svou schopnost konfrontace s problémy, ale i pro zaměstnance věznice, kteří díky programům mají prostor porozumět některým prvkům chování odsouzených. Plnění programu zacházení odsouzeným je zásadní při hodnocení k opuštění věznice v rámci programu, opuštění věznice za návštěvou, dále slouží jako hodnocení pro soud v případě přeřazení do mírnějšího typu věznice, nebo též při podmíněném propuštění. (Sochůrek, 2007)

4.4 Postpenitenciární péče

Období přechodu jedince z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti a běžného života na svobodě je velmi kritickým a náročným. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby byl jedinec, který měsíce či léta žil mimo dění běžného denního života společnosti řádně připraven na návrat do společnosti a na požadavky v ní. Tuto podporu a péči, která je poskytována osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody nazýváme postpenitenciární péčí. (Černíková, 2008)

„Postpenitenciární péče představuje specifickou oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou. Je to určitá dílčí nabídka sociální služby, představující nejvýše následnou prevenci, tj prevenci recidivy trestné činnosti“ (Černíková, 2008, s. 213) Cílem postpenitenciární péče je tedy úspěšná reintegrace propuštěného z výkonu trestu do společnosti.

Odsouzení pachatele k trestu odnětí svobody a umístění do vězeňského zařízení znamená naplnění pravomocného rozsudku soudu a uzavření spáchaného trestného činu, nikoliv však ukončení zacházení s pachatelem. Pachatel vstupuje dnem pravomocného rozsudku soudu do procesu, který má vést k jeho úspěšnému návratu na svobodu a reintegraci do společnosti. Je nutné si uvědomit, že všichni odsouzení k trestu odnětí svobody, kromě doživotně odsouzených, se dříve nebo později znovu ocitnou na svobodě. V návaznosti na tuto skutečnost je zapotřebí sestavit zacházení s odsouzeným jako jeho přípravu na propuštění z výkonu trestu. Zcela nevhodnou situací je, když se pachatel ocitne na svobodě a nemá žádné zázemí, žádné peníze, ani představu, jak uspokojí své základní potřeby v následujících dnech. Tento stav pachatele „nabádá“ k opakování páchaní trestné činnosti a ocitá se tak v začarovaném kruhu. Proto jsou důležité státem podporované aktivity, či přímo aktivity státu zaměřené na poskytování pomoci osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody. Pro stát se tato činnost vyplatí z hlediska financí, jelikož se s uvězněním pojí i vysoké náklady, ale především se vyplatí z hlediska ochrany společnosti před kriminalitou a ochrany potenciálních obětí trestné činnosti. (Vězeňská služba České republiky, 2022, online)

Systém postpenitenciární péče zahrnuje jak služby dobrovolné jako sociální služby, socioterapie, chráněná pracoviště či domovy přechodného bydlení, ale i služby, které jsou v rámci podmíněného propouštění stanoveny soudem, jako například dohled Probační

a mediační služby, povinnost účastnit se uloženého programu, účastnit se pobytového programu v probačním domě a podobně. (Vězeňská služba České republiky, 2022, online)

4.4.1 Rizikové oblasti postpenitenciární péče

Měřítkem úspěšnosti reintegrace propuštěných pachatelů je míra recidivy. Z toho vyplývá, že výkon trestu odnětí svobody neplní dostatečně svůj účel, co se týče nápravy pachatelů. Koncepce vězeňství do roku 2025 poukazuje na nedostatky postpenitenciární péče a resocializace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Poukazuje především na absenci koordinovaného postupu a fungující výměny informací mezi zúčastněnými subjekty. Obsah postpenitenciární péče je nutné přizpůsobit aktuálním potřebám osob, které opouští výkon trestu odnětí svobody. Je nutné zajistit, aby byly služby a programy víceleté a byla odborně vyhodnocena účinnost jednotlivých programů. (Vězeňská služba České republiky, 2022, online)

Oblast práce s odsouzenými a propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody je široká. Zásadní jsou programy zacházení, ale také postpenitenciární péče, programy prevence kriminality a oblast sociální politiky. Pro úspěšnou resocializaci propuštěných osob a tím i zabránění vzniku recidivy je zapotřebí spolupráce státního i neziskového sektoru, jejichž aktivity by měly být zaměřeny na odstranění překážek resocializace pachatelů po propuštění. Nejčastějšími překážkami jsou například obtíže s hledáním zaměstnání, bydlení, nebezpečí návratu do závadového prostředí, nefungujících rodinných vazeb, hrozba recidivy k návykovým látkám, zadluženost, či střet s odmítavým postojem širšího okolí. (Vězeňská služba České republiky, 2022, online)

4.4.2 Postpenitenciární péče v duchovní rovině

Práce vězeňských kaplanů nekončí pouze za zdmi věznice. Očekává se od nich, že se budou podílet i na návratu uvězněného do běžného života. Samozřejmou součástí duchovní služby je tedy i její pokračování v době po propuštění z výkonu odnětí svobody. V závěru roku 2015 byl hlavním kaplanem proveden průzkum efektivity z hlediska postpenitenciární péče, který mapuje období od vzniku duchovní služby po současnost. Duchovní služba nabídla konkrétní formu pomoci zhruba tisícům vězňů po propuštění. V období nejméně půl roku po propuštění pomáhala cca 400 propuštěným a současně eviduje cca 260 propuštěných, kterým se daří žít spořádaným životem. (Vězeňská služba České republiky, 2022, online) Vězeňští kaplani a dobrovolníci jsou prodlouženou rukou větších komunit mimo věznice a mohou být

nápomocni při propojování vězňů s těmito komunitami během jejich pobytu ve vězení, ale i po propuštění. Během pobytu ve vězení poskytují náboženské skupiny sociální a komunitní vazby, které mohou jedinci poskytovat pocit sounáležitosti. (Brault, 2014)

Jak uvádí Beláňová (2020) ve svém výzkumném projektu *Role církví a význam religiozity v následné péči o propuštěné vězně*, téma religiozity ve věznicích se v českém prostředí objevuje velmi ojediněle. Zahraniční studie se soustředí především na přínosy náboženských programů pro odsouzené. Tyto náboženské programy mohou pomoci především s přizpůsobením se na vězeňské prostředí, s podporou prosociálního chování a se zpracováním pocitu viny a ztráty. Je potřeba mít na paměti, že účast na takových programech může mít různou motivaci. Může to být touha najít nový životní směr, ale i snaha získat výhody a zdroje. Výzkum Beláňové (2020) ovšem ukazuje, že vzhledem ke společensky nižší prestiži náboženství v České republice, bývá motivace k účasti odsouzených v českých věznicích na náboženských programů upřímná. Místo religiozity můžeme v prostředí českých věznic nalézat i v neinstitucionalizovaných formách. Hlavní takovou organizací je Mezinárodní vězeňské společenství, které doprovází propuštěné vězně (mentoring, klub dvě Ryby), ale poskytuje duchovní podporu i přímo ve věznicích (program Vězňova cesta). Mimo práci s odsouzenými se věnuje i práci s jejich rodinami (Zacheův strom, Andělský strom, Andělský kemp). (Beláňová, 2020)

Péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody je problematičtější. Výstižně o tom hovoří Wienerová, (1998, s. 7): „*Člověk, který vyjde po letech z těchto bran, by neměl být vybaven sebevědomím všehoschopného trestance. Měl by mít kam jít a měl by vědět, že se od něj očekává něco dobrého. Měl by si v tom dobrém dokonce věřit. K tomu všemu musí dostat jakousi ‚výbavu‘. Zde se o ni snaží farář. Venku by to měla umět nabídnout církev. Kdo jiný by měl mít zkušenost s odpuštěním, kdo jiný by už měl vědět o novém začátku v Kristu.*“ Myšlenka pomoci jedincům, kteří odchází z výkonu trestu odnětí svobody, mimo jiné vychází z křesťanské myšlenky milosrdenství a pomoci bližnímu, která nabízí svou pomocnou ruku nehledě na trestný čin a charakterovou zkaženost. Mimo zmíněnou křesťanskou motivaci je pomoc těmto jedincům poskytována z hlediska společenské sounáležitosti a neopomenutelný je také obecný zájem společnosti, její ochrany a správného vývoje. (Černíková, 2008)

Přechod z vězení do běžného života představuje pro většinu vězňů velkou nejistotu. Ve vězení totiž dochází k anulaci sociálních návyků. Jedinec najednou potřebuje peníze, střechu nad hlavou, tři jídla denně, zkrátka potřebuje uspokojit základní životní potřeby, které mu byly do určité míry v rámci pobytu ve vězení zajištěny. A tak se pracovníci ve výstupních oddělení snaží pomoci hledat jistoty. Sociální pracovník společně s vězeňským duchovním mohou jedince odkázat na charitativní organizace a azylové domy, které jsou v jeho okolí. (Mitáš, 2007)

Velkým problémem propuštěných vězňů bývá dle Oparného (2001) situace, kdy je bezprostřední okolí jako je například rodina a přátelé odmítne, poté co byli uvězněni, což značně snižuje naději na resocializaci při jejich návratu. Je ale potřeba mít na paměti, že řada pachatelů má silně pohnuté morální vědomí a velmi těžko ho mění. O jedince propuštěné z vězení by se měla starat spíše kolektivní instituce, než jedinec či rodina, pro kterou by tato péče mohla být příliš velkou zátěží.

Existuje řada odsouzených, kteří ve vězení našli víru a duchovně se obrátili, což může výrazně pomoci v zabránění vzniku recidivy. Náboženské organizace poskytující pomoc propuštěným je u nás zaměřená na dospělé muže. Tyto organizace jsou významnými subjekty zaplňující mezery v systému sociální péče a vznikají především díky věřícím jednotlivcům, místním farnostem a sborům. Náboženské organizace jsou většinou nestátní a neziskové. Hlavní nabídkou služeb bývá poradenství a materiální pomoc. Příkladem je poradenské centrum pro propuštěné Al Paso v Třebíči, domy na půl cesty pro propuštěné muže Nová Šance (Ostrava-Koblov) a svatý Dismas (Stráž pod Ralskem), diakonie, centra Teen Challenge (Šluknov, Poštovice), komunitní centra Bétel (Kralupy nad Vltavou), Institut Krista Velekněze (Bílá voda) a mnohé další. (Beláňová, 2020) Jedinec, který je propuštěn z výkonu trestu na svobodu, se potýká s mnoha problémy. Úkolem všech doprovázejících je najít určitý balanc mezi tím, jakou míru samostatnosti má jedinec mít a kdy je zase vhodné převzít část řešení na sebe. (Jakubalová, 2007)

PRAKTICKÁ ČÁST

5. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření se zaměřuje především na subjektivní hodnocení a osobní zkušenosti vězeňských kaplanů. Jako výzkumnou strategii jsem zvolila kvalitativní metodu a na základě polostrukturovaných rozhovorů zjišťuji osobní cestu a motivaci vězeňských kaplanů. Dále pak roli vězeňských kaplanů v resocializačním procesu jedinců v rámci penitenciární ale i postpenitenciární péče.

5.1 Formulace výzkumných cílů

Cílem práce je **zjistit, jak probíhá služba vězeňských kaplanů v praxi a reflektovat smysl služby vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených**. Na základě hlavního cíle jsem definovala 3 dílčí výzkumné cíle:

DVC1: Zjistit osobní cestu a motivaci vězeňských kaplanů.

DVC2: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody. (penitenciární péče)

DVC3: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. (postpenitenciární péče)

5.2 Zvolená výzkumná strategie

Pro účely této práce byla zvolená kvalitativní výzkumná strategie s využitím polostrukturovaného rozhovoru. Cílem kvalitativního výzkumu je dozvědět se co nejvíce o široce definovaném jevu jeho hlubším zkoumáním. Logika kvalitativního výzkumu je induktivní. Po shromáždění dostatečného množství dat začíná výzkumník hledat vzorce a pravidelnosti, které se v datech nachází. (Švaříček a Šedřová, 2007).

Ve většině případů si kvalitativní výzkumník před zahájením výzkumu zvolí téma a vypracuje základní výzkumné otázky. V průběhu výzkumu mohou být otázky změněny nebo doplněny. Z tohoto důvodu bývá kvalitativní výzkum považován jako pružný typ výzkumu. Výzkumník hledá a zkoumá veškerá data, která pomáhají osvětlit výzkumné otázky. Výhodou kvalitativního přístupu je, že umožňuje hloubkový popis případů. Nedíváme se jen na povrch, ale porovnáváme případy podrobně, sledujeme jejich průběh a zabýváme se příslušnými

postupy. Vnímáme, jak na nás působí kontext, podmínky a okolí. Kvalitativní výzkum tedy poskytuje konkrétní informace o příčinách daného jevu. (Hendl, 2005)

Jedním ze základních principů kvalitativního výzkumu je schopnost zaznamenat výroky v jejich původním znění, což nám umožňuje právě rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor má definovaný účel, osnovu a vyznačuje se velkou pružností během celého procesu sběru informací. Pro polostrukturovaný rozhovor je předem vytvořen seznam témat a otázek. Celý proces sběru dat zahrnuje výběr metody, přípravu rozhovoru, vlastní dotazování, přepis rozhovoru, analýzu výsledků a vypracování výzkumné zprávy. (Švaříček a Šedřová, 2007).

5.3 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tabulka 1 – Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní výzkumný cíl	Dílčí výzkumný cíl	Indikátory	Tazatelské otázky
Zjistit, jak probíhá služba vězeňských kaplanů v praxi a reflektovat smysl služby vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených.	DVC1: Zjistit osobní cestu a motivaci vězeňských kaplanů.	Cesta k víře a ke kaplanství	TO1: Jak jste se dostal k víře v Boha a jaká byla Vaše cesta k tomu, že jste se stal vězeňským kaplanem? TO2: V čem je pro Vás tato práce, či spíše poslání, přitažlivé? Čím Vás naplňuje, co Vám „bere“? TO3: V čem vidíte smysl poskytování duchovní služby ve věznicích? TO4: Kde ve vězeňské duchovní službě narážíte nejčastěji na problémy, třecí plochy?

Hlavní výzkumný cíl	Dílčí výzkumný cíl	Indikátory	Tazatelské otázky
	<p>DVC2: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody.</p>	<p>Působení kaplana v penitenciární péči</p>	<p>TO5: Co všechno je vlastně náplní Vaší služby, co vězňům nabízíte?</p> <p>TO6: A co vězni? Jak vás vnímají a přijímají? Jak reagují na nabídku duchovní služby?</p> <p>TO7: Proč Vás oslovují a přijímají Vaše služby? Mohou z toho mít ve vězení i nějaké výhody?</p> <p>TO8: O čem s Vámi chtějí nejčastěji mluvit? Jakou zpětnou vazbu od nich dostáváte?</p> <p>TO9: Mohl byste pojmenovat krátkodobé a dlouhodobé efekty Vaší duchovní služby?</p> <p>TO10: Z čeho můžete usuzovat, že u vězně došlo ke změně/nápravě?</p> <p>TO11: Jak probíhá práce s vinou? (Dokážou si jí vězni, se kterými spolupracujete přiznat a jak se s ní poté případně vyrovnávají?)</p>

Hlavní výzkumný cíl	Dílčí výzkumný cíl	Indikátory	Tazatelské otázky
			<p>TO12: Jak Vás přijali ostatní zaměstnanci věznice?</p> <p>TO13: Probíhá i nějaká forma spolupráce s rodinou vězněného?</p>
	<p>DVC3: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody</p>	<p>Působení kaplana v postpenitenciární péči</p>	<p>TO14: Končí vše propuštěním vězně z výkonu trestu, nebo s ním máte nějaký kontakt i potom? Jste součástí i jejich postpenitenciární péče?</p> <p>TO15: Udržujete nějaký kontakt s „Vašimi“ bývalými vězni, kteří ve společnosti fungují dobře?</p> <p>TO16: Máte nějakou zkušenost s vězněm, který s Vámi spolupracoval, ale po propuštění recidivoval a opět jste se s ním setkal?</p> <p>TO17: Co vnímáte jako největší úspěch Vaší kaplanské služby? Co Vás nejvíce potěšilo?</p>

5.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor se skládá z pěti vězeňských kaplanů a jedné vězeňské kaplanky, celkově tedy 6 respondentů. V rámci zachování anonymity respondentů neuvádím jejich jména, ani místo výkonu kaplanské služby. Ve výsledkové části jsou označeni jako R1 až R6. Vězeňské kaplany a kaplanky jsem kontaktovala prostřednictvím e-mailu, ve kterém jsem uvedla základní informace o diplomové práci, jejich cílech a požádala je o účast na mém výzkumu. Celkem bylo osloveno 21 vězeňských kaplanů a kaplanek, z čehož mi odpovědělo zmíněných 6 respondentů. Na dalších podrobnostech ke konání rozhovoru jsem se s respondenty domlouvala telefonicky.

Charakteristika výzkumného souboru:

Tabulka 2 – charakteristika výzkumného souboru

Respondent	Pohlaví	Věk	Doba činnosti	Církevní příslušnost
Respondent č. 1	Muž	55	8 let	Církev adventistů sedmého dne (CASD)
Respondent č. 2	Muž	59	25 let	Církev bratrská (CB)
Respondent č. 3	Muž	42	9 let	Církev československá husitská (CČSH)
Respondent č. 4	Muž	60	11 let	Římskokatolická církev (ŘKC)
Respondent č. 5	Muž	63	6 let	Římskokatolická církev (ŘKC)
Respondent č. 6	Žena	59	7 let	Církev bratrská (CB)

5.5 Průběh výzkumu

Průběh výzkumu můžeme rozdělit do tří fází. První fáze spočívala v prostudování odborné literatury, zákonů, vyhlášek, metodik, článků a dalších zdrojů k dané problematice, ze

kterých jsem čerpala při tvorbě teoretické části. Tato fáze mi posloužila k hlubšímu porozumění dané problematice a propojování těchto poznatků ve výzkumné části práce. Dále jsem se zaměřila na tvorbu otázek k rozhovorům.

Druhá fáze výzkumu se zaměřuje na oslovení potenciaálních respondentů. Pro výběr respondentů nebyly stanovené žádné specifické podmínky. Pouze jsem se snažila o to, aby byla součástí výzkumu alespoň jedna žena a aby byla církevní příslušnost respondentů různorodá. Kontaktovala jsem tedy vždy pouze dva zástupce z jedné církve, tak aby výrazně nedominovala některá z církví. Jak již bylo zmíněno, vězeňští kaplani a kaplanky byli osloveni prostřednictvím e-mailu. Z odpovědí na e-mail ale i z následující telefonické domluvy byla zřejmá ochota a otevřenost.

Třetí fází byla realizace rozhovorů s vězeňskými kaplany a kaplankou a následná analýza a interpretace získaných dat. V úvodu každého rozhovoru jsem respondentům v první řadě poděkovala za jejich ochotu a čas. Informovala jsem je o zajištění anonymity a dotazovala se, zda souhlasí s nahráváním rozhovoru na záznamník, s čímž všichni respondenti souhlasili. Dále jsem jim ve zkratce pověděla o oboru, který studuji, o diplomové práci a cílech. Ještě před samotným zahájením hlavní části rozhovoru jsem respondentům pokládala identifikační otázky, které byly zaměřené na věk, vzdělání, dobu výkonu služby a církevní příslušnost. Samotné rozhovory proběhly v uvolněné a příjemné atmosféře. Ačkoliv se jednalo spíše o vážnější téma, líbilo se mi, že všichni respondenti dokázali místy atmosféru odlehčit, a ne jednou byl součástí rozhovoru i smích. Formulace otázek byla pro respondenty srozumitelná a pokud se objevila drobná nejasnost, zeptali se a já jsem otázku objasnila. Rozhovory trvaly v rozmezí 35 až 60 minut a přepis rozhovoru je dostupný v příloze práce.

5.6 Způsob zpracování získaných údajů

Rozhovory jsem se souhlasem respondentů nahrávala na záznamník a následně je doslovně přepisovala. Dále nastává proces analýzy získaných dat z rozhovorů, a to skrze otevřené kódování. Kódování obecně představuje proces, kdy jsou údaje rozebrány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování rozdělujeme text na jednotky, dáváme těmto jednotkám jména a s takto nově označenými fragmenty textu dále pracujeme. Nejprve jsem tedy přepsané rozhovory rozdělila na jednotky a ke každé takto vzniklé jednotce přiřadila kód – jméno nebo určité označení, který danou pasáž výstižně popisoval. Další fází po vytvoření

kódů je kategorizace, která zahrnuje zařazení kódů do skupin na základě podobnosti nebo jiné vnitřní souvislosti. (Švaříček a Šedřová, 2007).

5.7 Analýza výsledků výzkumného šetření

5.7.1 DVC1: Zjistit osobní cestu a motivaci vězeňských kaplanů.

CESTA VÍRY

První kategorií je cesta víry. Zajímala mě osobní cesta víry vězeňských kaplanů, jak k víře přišli a co je oslovilo. Zde se respondenti dělí na polovinu. První polovina respondentů **pochází z křesťanské rodiny** a jsou věřící od mala, jak to uvádí například R5: „*No, takže jsem odmalička od narození byl jsem pokřtěn, ve víře vychován, ve víře veden a hotovo, tam není co řešit.*“ Z křesťanské rodiny pochází i R3, který si ale v období dospívání hledal svou vlastní cestu k víře: „*Takže nějakým přirozeným způsobem jsem měl takový křesťanský background. S tím, že jsem si nějakou svojí vlastní cestu vyšlapal asi v pubertě, kdy jsem měl takový zvláštní hledání a docela divokou pubertu... A myslím si, že to osobní jako prohlubování důvěry v Krista, že to byl u mě proces postupný.*“

Druhá polovina respondentů nepochází z křesťanské rodiny a **cestu k víře si našla až v dospělosti**. Důvody hledání víry byly různorodé. R1 uvěřil **na základě touhy zbavit se zlovyků** a začít s lepším životním stylem: „*Bylo to spojený s tím, jak adventisté máme nějakou zdravotní osvětu. Takže stal jsem se za 5 dní nekuřákem, do toho jsem přestal pít a ten, kterej mě v tomhle tom připravoval, tak mě později taky křtil, takže to byla moje cesta k pánu Bohu. Vlastně skrze to, že jsem chtěl se odnaučit kouřit a dostal jsem se k tomu až vlastně k věření.*“ R2 se k víře dostal **skrze osobní zkušenost s Bohem**: „*Dostal jsem se původně přes charismatické společenství, kde jsem měl vlastně uzdravené jedno z dětí na základě modliteb, plus dalších věcí, mě to motivovalo k tomu hledat víru vážně, vážněji v životě.*“ Příčinou obrácení k víře byla u R6 určitá **tíživá životní situace**: „*Uvěřila jsem, protože se mi v životě něco zkomplikovalo a nějak jsem to neuměla sama řešit. No, a protože jaksi je to takový obvyklý stav, kdy člověk se dostane někam do nějaké neřešitelné situace, tak někdy se obrací k pánu Bohu, což se stalo mně.*“

CESTA KE KAPLANSTVÍ

Tato kategorie pojednává o tom, jak se respondenti stali vězeňskými kaplany/kaplankou. Všichni ve věznicích nejdříve působili jako **dobrovolníci**, jelikož bez

předchozí praxe jako dobrovolný duchovní nelze ve věznici vykonávat profesionální kaplanství. Pro výkon vězeňského kaplana též museli absolvovat **vysokoškolské teologické vzdělání**.

Cesta ke kaplanství byla u jednotlivých respondentů velice **individuální**, přesto se ve výpovědích nejčastěji objevovalo, že k výkonu této služby **dostali nabídku, byli někým osloveni** a jelikož v tom viděli smysl, tak pozici vězeňského kaplana přijali. R6: „*Chodila jsem jako dobrovolník a pak jsem si po evangelikálním teologickém semináři dodělala tu Karlovu univerzitu – Evangelickou fakultu. Takže když pak se uvolnilo místo kaplana, tak mě oslovili bratři z vězeňské duchovenské péče, jestli to nechci vzít. Takže po mnohaleté dobrovolnické činnosti jsem se stala profesionální kaplankou.*“ Obdobně o tom pojednává i R4: „*Kaplanem jsem se stal, protože mě pozval můj předchůdce do věznice na duchovní obnovu. A pak po nějaké době odcházel, tak mi nabídl to svoje místo dobrovolníka. On šel pak dělat už kaplana, tak já jsem nastoupil jako dobrovolník po něm, to je všechno. No... já jsem to nějak jako nevymyslel, nebo prostě ke mně to přišlo a já jsem na to kaplanství přistoupil.*“ R3 také dostal na pozici vězeňského kaplana nabídku, kterou přijal. A dodává, že pocítoval, že byl do věznice **povolán Bohem**: „*...že jsem tam byl poslaný. Asi bych si nikdy neřekl, že bych chodil jako do vězení před tím, než jsem jako vůbec začal sloužit. To je takový, jakože pán Bůh vždycky pošle člověka někam, nebo někoho, něco mu pošle do cesty.*“

MOTIVACE A SMYSL

Další kategorií je motivace a smysl. Důležitým tématem je, co vězeňské kaplany motivuje k výkonu služby a jaký v něm spatřují smysl. V této oblasti se vězeňští kaplani shodovali. Hlavní motivací k výkonu služby vězeňského kaplana je **touha být přínosem a pomoci druhému v nelehké životní situaci**. Pro příklad uvádím odpověď R4, který popisuje, že ho motivuje skutečnost, že jeho služba je oceňovaná a může být pro druhé užitečná: „*Já jsem prožil takovou krizi povolání a ta věznice mě vlastně zachránila, protože jsem najednou zjistil, že tam jsou lidi, kteří ocení tu moji službu a je pro ně důležitá, takže tohle to je pro mě důležité.*“ Obdobně to vnímá i R5: „*Dělám ji velmi rád a to z toho důvodu, že tady ve věznici vlastně ti lidé jsou na dně a je jim třeba pomáhat přežít tuhle tu dobu, kdy jsou tady ve věznici.*“ Motivací pro R3, mimo touhy pomáhat druhým a být přínosem, je blízkost a pochopení k dané cílové skupině: „*Mám pocit, že mi tohle to prostředí možná i přes moji jako životní cestu, i přes moje*

nějaký hledání v tý pubertě... a tak mi je vlastně do určitý míry blízky a že si jako s těma lidma dokážu komunikovat.“

Pro některé je motivující **pozitivní odezva či zpětná vazba** vězňů na jejich výkon služby. To, že vězni reagují pozitivně na jejich působení ve věznici, je pro ně ujištěním a určitým znakem otevřenosti k vnitřní změně: „*Že přijdou znovu žejo, to je nejkrásnější.*“ (R5), „*...občas za nějakou dobu se někdo objeví a říká, jako vy jste tam byl smysluplný, vy jste tam byl jako světlý bod, kterej mi dával sílu to tam jako vydržet a tak.*“ (R3), „*Ale jako občas mně řeknou, že to je, že to je důležité a že si tam rádi jako popovídají a že si tam odpočinou od toho. A když odcházíme z kaple, tak si povzdechnou někdy – a jdeme zas do té džungle.*“ (R4)

S tématem motivace k výkonu služby vězeňského kaplana se pojí i smysl, který jednotliví kaplani spatřují ve výkonu své služby. Respondenti vnímají stěžejní **smysl poskytování duchovní služby** ve věznicích v následujících třech oblastech: **v poskytování naděje a svědectví, v přinášení lidskosti, v možnosti ovlivnit a nabídnout nový směr či pohled na život.** Výstižně tyto tři oblasti shrnuje R6: „*No myslím si, že je to právě tím, že tam přinášíme do té věznice jako duchovenská služba asi nějakou lidskost. Nebo prostě nějakou nadějí, která tam teda dost chybí. No tak tak to mi připadá, jako že má opravdu smysl dělat. Těm lidem připomínat vlastně, že existuje jinej svět než to, co doted' žili a možná i než to, co žijou v té věznici.*“ R2 vnímá smysl v poskytování duchovní služby ve věznicích následovně: „*A vlastně pro mě je přitažlivá ta práce tím, že sdílíte naději s těma lidma. Že to jsou lidé ztracení a vy vlastně jim přinášíte naději. Smysl vidím především v tom, že vedete lidi k jinému způsobu života... ale svět ve zlém leží a víra vlastně poskytuje východisko a ukazuje smysl a proč jinak.*“ R1 obdobně popisuje, že vidí smysl v možnosti doprovázení daného jedince na jeho cestě ke změně: „*...tak hlavně vnímám, že můžu doprovázet někoho na tý cestě a velmi příznivě to na mě působí, když vidím, že ten člověk opravdu v něčem je ochotnej tu změnu udělat.*“

RIZIKA – TĚŽKOSTI

Kategorie rizika pojednává o těžkostech, které někteří vězeňští kaplani ve svém působení ve věznicích spatřují. I přes skutečnost, že všechny respondenty jejich působení jako duchovní ve věznicích naplňuje a vidí v něm smysl, byly v rozhovorech nastíněné i některá rizika a těžkosti, které se službou pojí. Z rozhovorů vyplynulo, že je pro některé rizikem **samotné vězeňské prostředí a jeho vliv**: „*...Je to prostředí, které je vlastně takové jako drsné*

a hrubé.“ (R6). Respondent č. 3 vidí konkrétní riziko v tom, že je v **blízkosti zla** a to ho může negativně ovlivňovat: „*Jako když hodně je člověk blízko zlu, tak tam hrozí takový to, že trochu jakoby tím zlem je jako obklopený a je trochu jako v tom jako zabalený a víc si na to zvykne a vlastně trochu s tím sroste, což je asi přirozenej proces a stojí to za to riziko.*“ (R3)

Dalším ze zmiňovaných negativ je **náročnost služby** vězeňského kaplana, a to jak časová, tak psychická. R4: „*Je to náročný. Já jsem na 0,4 zaměstnaný v té věznici, a to je celkem 1,4 úvazků, a to už je hodně.*“ V náročnosti služby vězeňského kaplana se shoduje i respondent č. 2 a č. 6: „*Ta práce je psychicky náročná a ti lidé jsou unavení.*“ (R2) „*A pravda je, že když přijedu z té věznice, že bývám jako hodně unavená...takže je to takové náročné trošku.*“ (R6)

NEDOSTATKY

Tato kategorie se zaměřuje na nedostatky či problémy, na které vězeňští kaplani v rámci výkonu duchovní služby ve věznicích narážejí. Zde se respondenti rozdělili na dva tábory. Dva z nich v rámci fungování vězeňské duchovní služby **neshledávají žádné nedostatky** či třecí plochy: „*Nevidím problémy.*“ (R5), „*Já to беру, že to je nějak jako nastavené a nemám s tím problém, jo.*“ (R4)

Zbylí čtyři respondenti se shodli na tom, že v praxi vězeňské duchovní služby **narážejí na nějaké nedostatky**, či třecí plochy. Respondentka č. 6 vidí nedostatek v tom, že mnozí kaplani jsou ve věznici na částečný úvazek, ale zároveň mají obdobné množství papírování jako zaměstnanci na plný úvazek a tím jim zbývá **méně času na vězně**: „*...že vlastně téměř všichni kaplani mají ještě nějaké jiné zaměstnání, takže nejsou plno úvazkový, což taky dělá trošku jako chaos, možná problém...a k tomu máme papírování jako všichni ostatní zaměstnanci. Takže vlastně se nám ubírá jako poměrně dost času na tu přímou péči o ty lidi.*“ (R6)

Respondent č. 1 hovoří obecně o nedostatku v rámci systému vězeňské služby, který **není schopen pojmut šíři individuality jednotlivců**: „*Protože se pracuje v nějakým celku, a přitom je to vysoce individuální. Jo a nikdy ten systém nemůže pojmut vlastně šířit toho, jakej člověk je...tak prostě vždycky budou lidi, který z toho přepadávají, na který to nepůsobí, na který je potřeba ještě něco jinýho.*“ (R1) Respondent č. 2 vnímá, že je v rámci vězeňského systému spousta podnětů na zlepšení. Hlavní problém ale vidí v **nedostatku zaměstnanců – vězeňských kaplanů** v poměru k vězňům: „*Málo lidí, který by to chtěli dělat a velkej počet vězňů. Jo, tam je...pořád by to chtělo obrátit, aby byly menší skupiny vězňů prostě na jednoho pracovníka. Aby nebyl jeden kaplan na 800 vězňů*“ (R2).

Respondent č. 3 uvádí hned dva nedostatky. První nedostatek vyhodnocuje na základě své zkušenosti návštěvy věznic v Norsku, kde je duchovní služba **plnohodnotněji přijímána, než je tomu u nás**: „*tam je víc jako akceptovaná ta služba jako braná jako součást, která je tradiční a plnohodnotně přijímaná všema nebo většinou. Myslím si, že k tomuhle tomu dorůstáme, že se to mění proti tomu, jak tomu bylo dřív. A to je i tím, že jako naše společnost je...nějak jako k tradičně organizovaným církvím nastavená, tak myslím si, že tohle to tam trochu jako u nás chybí.*“ (R3) Jako druhý nedostatek respondent č. 3 spatřuje v **proběhlé změně**, kdy kaplani byli podřízeni zástupci ředitele a nyní jsou **podřízeni vedoucímu oddělení výkonu vazby a trestu**: „*...Tak jsme pod vedoucího výkonu trestu, což je v tom systému prostě o několik jako stupňů níž...Myslím si, že jako systémově to není úplně dobrý řešení.*“ (R3) Ráda bych zde však pro doplnění uvedla, že k tématu zmíněné reorganizace vězeňských kaplanů pod vedoucího výkonu vazby a trestu se v průběhu rozhovoru dostali další dva respondenti, kteří si naopak nové přeuspořádání chválili a vnímali ho pozitivně.

5.7.2 DVC2: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody – PENITENCIÁRNÍ PÉČE

PRACOVNÍ NÁPLŇ

Kategorie pracovní náplň je zaměřená na aktivity a služby, které vězeňský kaplan vězňům nabízí. Náplň služby vězeňských kaplanů je **široká a poměrně individuální**, ačkoliv mají základ společný. Každý kaplan si vytváří svůj **vlastní prostor a svou cestu**, což může vycházet z různorodosti církví ke kterým jednotlivý kaplani patří a z prostředí ze kterého vycházejí.

I přesto, že jsou způsoby vězeňských kaplanů různé, mají jedno **společné**, a tím je **duchovní doprovázení**: „*Takže kaplan určitě je tam vlastně za duchovenskou oblast.*“ (R1) Ať už pro ty, kteří věřící jsou, tak i pro ty, kteří věřící nejsou a získají touhu se o duchovní oblasti dozvědět více právě během výkonu trestu. Respondent č. 3 uvádí konkrétní aktivity a popisuje svou službu jako **naplňování spirituálních potřeb**: „*To znamená bohoslužby, biblické hodiny, v podstatě naplňování potřeb odsouzených jako spirituálních potřeb odsouzených.*“ (R3). Kaplani pracují s vězni buď **individuálně**, nebo **skupinově**. Základní nabídkou služeb vězeňských kaplanů jsou **rozhovory, bohoslužby, svátosti, zpovědi, biblické hodiny, modlitby**. „*Biblické hodiny může dělat až po kulturní akce. Pastorační rozhovory,*

bohoslužby, svátosti, vysluhovat zpovědi. To všechno jsou základní věci, ale ty formy jsou samozřejmě další.“ (R2)

Dále můžeme hovořit o **individuálních aktivitách jednotlivých kaplanů**, kdy se například mohou podílet na nějakém **specializovaném programu, či projektu** pro odsouzené (např. věžňova cesta). Dále vedou různé **vzdělávací skupiny** a kroužky zaměřené na duchovní oblast a náboženství, nebo **pracují s rodinou** odsouzeného, zprostředkovávají různé **kulturní akce** a další. R4: *„Nabízíme organizování koncertů, nějakých divadel, setkání s nějakými osobnostmi.“*, R5: *„Rozhovory, bohoslužby, modlitby. Historicko – náboženský kroužek, výuku katechismu, to znamená výuku základů víry“*, R6: *„No, a kromě toho mám dvě skupiny ještě takové jako vzdělávací programy.“*

REAKCE VĚZŇŮ

Tato kategorie pojednává o tom, **jak je vězeňský kaplan mezi vězni přijímán**, vnímán a jak vězni vůbec reagují na nabídku duchovní služby ve věznicích. Obecně by se dalo říct, že reakce vězňů jsou **různé**. Občas se najde někdo, kdo to zesměšňuje, nebo se služba kaplana nesetká s úplným pochopením. Dle výpovědí respondentů je obecně **vězeňský kaplan vnímán vězni pozitivně**: *„Ale vesměs pozitivně...já mám dobré zpětné vazby.“ (R4)* Pozitivní odezva je citelná především u těch, se kterými kaplani pracují dlouhodobě, či pravidelně a na základě toho mezi nimi vznikl **vztah**, jak to popisuje respondent č. 5: *„No tak po těch 6 letech nebo po 4 letech už jsem začal být NÁŠ pan kaplan, už tam vznikl vztah, zvláště s těmi, kteří tady sedí dlouho.“ (R5)*

I respondent č. 3 se shoduje na tom, že je jeho přítomnost ve věznicích vnímána ze strany vězňů velmi kladně, a to vzhledem k tomu, že má na něj jako jeden z mála ve vězeňském systému **čas a jeví o něj zájem**: *„Je jako vnímaná velmi pozitivně. Že to není jenom prostě to, že je tam jenom jako páter, kterež se projde, ale že to je opravdu někdo, kdo má o něj zájem, kdo má chuť s nima povídat, kdo aspoň částečně stojí na jejich straně“ (R3)*

Obdobně to vnímá i respondent č. 2, který zaznamenává velký **zájem ze strany vězňů**, a to z toho důvodu, že pro ně kaplan ve vězeňském prostředí **představuje lidskou tvář**: *„Samozřejmě pozitivně, protože pro ně je kaplan lidskou tváří v systému. Je větší zájem... zhruba dvojnásobný než venku. Jestliže venku je zhruba 7 % lidí se zajímá o víru, tak tady je to 14–20 %. Dělalí jsme tady několikrát průzkum ve věznici a ten zájem je velkej.“ (R2)*

MOTIVACE VĚZŇŮ

Kategorie motivace vězňů popisuje důvody, proč vězni vězeňské kaplany oslovují a proč přijímají jejich duchovní služby. Motivy vězňů jsou různé, ale ráda bych zde prezentovala ty, které od respondentů zaznívaly nejčastěji. Nejdříve bych zde uvedla motivaci negativní, a to je určitá **účelovost** ve využívání služeb vězeňského kaplana, kterou zmínili celkem 4 respondenti, jedním z nich je například respondent č. 5: „*To je velmi různé, no většinou se snaží nějakým způsobem získat něco.*“ (R5) Pokud hovoříme o účelovosti může se jednat o snahu z kaplana **něco „vytěžit“**: „...*ty vězni tě často budou používat ve svůj prospěch.*“ (R1), „*Z kaplana kápne něco dobrého. Přinese čaj nebo dá nějakou sušenku. Nebo od něj dostanu ržženec, kterej pak můžu zobchodovat, vyměnit s někým za něco – za kávu, za tabák, za platidlo vězeňský*“. (R6) Další formou účelovosti je tedy využití setkání s vězeňským kaplanem pro **výměnu informací či zboží** ve skupině.

Kromě účelovosti je však spoustu dalších podnětů, které vězně motivují k využití služby vězeňského kaplana. Respondenti nejčastěji zmiňovali motivy vězňů jako je **hledání klidu a bezpečného místa, možnost se někomu důvěrně svěřit a popovídat si, zájem o duchovno**. Jednotlivé motivy stručně shrnuje respondent č. 4: „*Oni vědí, že kaplan prostě je v nějakým jiným takovým vztahu k nim. Rádi chodí do té kaple, protože tam je klid a je tam teda takové určité bezpečí. Někteří tam chodí, protože chtějí vypadnout z toho baráku aspoň na chvíli a někteří tam jdou dokonce pro to Boží slovo nebo pro nějaké povzbuzení duchovní. Je to různé, ty motivy jsou různé.*“ (R4) Podobně motivaci vězňů vnímá R3: „*Takže od toho určitýho účelu, mýho využívání, po takový jako hledání nějakého zklidnění, odpočinku, osobní jako svěření až jakoby k těm skutečně náboženským duchovním jako problémům.*“ Respondentka č. 6 ještě vnímá jako motiv k využívání jejich služeb ve **vyjití vězňů z určitého stereotypu a zabítí času**: „*A taky to, že opravdu vypadnou z toho oddílu, že jim to víc utíká.*“ (R6)

Respondent č. 2 dodává, že motivace vězňů k využití služeb vězeňského kaplana může pramenit i z určité **tísně a stresu**, které ve spojitosti s uvězněním prožívají. V souvislosti s tím uvádí jako další motiv **hledání sebe sama, hledání Boha a potažmo smyslu života**: „*Tíseň, stres z výkonu trestu, rodinný záležitosti, úmrtí v rodině. Nebo strach o rodinu, aby je neopustili, samota. Pak je to hned s tím jde hledání toho smyslu života. Proč se mi to všechno děje? Zkoušel jsem to několikrát změnit, ale ono to nejde. Pak je to přímo třeba zájem o to, jestli je Bůh*

a jestli mi nějak může pomoci, jestli vůbec má cenu věřit v týhle době. A někdy je to třeba jenom o tom hledání prostě sama sebe v životě, že potřebuje poradit, tak.“ (R2)

TÉMATÁ ROZHovorŮ

Jednou z dalších kategorií, která z rozhovorů vyplynula jsou nejčastější témata rozhovorů – to, o čem chtějí vězni s kaplanem nejčastěji mluvit. Častým tématem rozhovorů, které všichni respondenti až na jednoho zmínili, je **téma rodiny**, či vztahů obecně: *„Ta nejčastější jsou rodina.“* (R4) *„Rozhodně rodina.“* (R1) *„Je to otázka rodiny“* (R2)

Dalším tématem, které uvedli všichni respondenti je **téma duchovna a víry**, které by mělo být z jejich pozice duchovního ve věznici na prvním místě, jak to zmiňuje R5: *„Náboženská témata mají tu přednost, protože jsem tady jako duchovní, takže mluvím s nimi o záležitostech duše a ducha.“* Respondent č. 2 k duchovnímu tématu dodává: *„Jednak to jsou ty věci víry. Vůbec vina, pojetí viny, hříchu, odpuštění, jakej to vlastně má smysl pro ně. A jinak je zajímaví prostě zajímavá je bible, příběhy, všechny ty věci, který tam jsou. Zajímá je to, jestli to je pravda. Proč se tomu věří a taky jak člověk může uvěřit.“* (R2)

Dalším tématem, které zmínili celkem 4 respondenti, je **téma trestné činnosti**, jedním z nich je R1: *„V menší míře vlastně trestná činnost. Vyzpovídat se z toho, co je vlastně trápí, kolikrát svědomí.“* Téma trestné činnosti zmiňuje i například respondentka č. 6, která k tomu dodává, že s nimi často řeší jejich tvrzení o nevině, či nespravedlnosti trestu: *„No a několik, kteří řeší, že vlastně jsou v té věznici nevině a že tam neměli bej. Tak to jako není tak, jestli to udělali, nebo neudělali. Oni spíš řeší, že třeba jako ten trest je nepřiměřeně dlouhej,“* (R6) Respondent č. 2 se v rámci tématu trestné činnosti snaží zmiňovat i o obětech a nastavit vězňům zrcadlo, ačkoliv iniciátorem tohoto tématu je spíše vězeňský kaplan a vězni příliš o obětech mluvit nechtějí: *„Nechtějí mluvit o obětech trestných činů, a to s nima zase mluvíme my rádi. Taková terapie trestným činem trošku, aby se postavili tváří tvář zrcadlu.“* (R2)

Respondent č. 1 a č. 3 ještě zmiňují **téma života po propuštění**, ačkoliv toto téma pochází spíše z iniciativy vězeňského kaplana než samotných vězňů: *„A taky život po propuštění“* (R3) Respondent č. 1 s nimi probírá jejich budoucí možnosti po propuštění z výkonu trestu. Snaží se, aby se zamýšleli nad tím, co bude po výkonu trestu a motivuje je ke spolupráci s dalšími odborníky, kteří jim pomohou vyřešit sociální, finanční, či pracovní záležitosti: *„Velmi často se chci věnovat a prostě zmiňovat zadlužení. Jakým způsobem to chtějí mít po skončení výkonu trestu, jaký mají zázemí. Motivuju je ke kontaktu s dalšíma odborníky,“*

nebo odborníky ve vězeňské službě, který s nimi budou probírat sociální záležitosti, pracovní záležitosti a tak.“ (R1)

Poslední téma, o kterém se zmínili 3 respondenti je **téma osobních problémů a krizí**, zkrátka toho, s čím obecně aktuálně vězni zápasí a co zrovna prožívají. Což však často může zahrnovat a týkat se již zmiňovaných témat jako je rodina, vztahy, duchovní oblast a trestná činnost. Pro příklad uvádím výpověď R3: *„...Jako co prožívají...je to, nebo bývají to takový jako hodně naléhavý, že to je jako trápí zrovna, mají nějaký problém.“*

RODINA ODSOUZENÉHO

Tato kategorie zkoumá oblast spolupráce vězeňského kaplana s rodinou odsouzeného. Respondenti potvrdili, že **pracují i s rodinou odsouzeného** a snaží se rodinu podporovat. Spolupráce s rodinou však **není pravidlem** a probíhá v případě, že si jí odsouzený jedinec přeje: *„Ne u každého, ale ano probíhá.“* (R1) Respondentka č. 6 hovoří o projektu, který ve věznici realizují a je zaměřen na **obnovu vztahů**: *„Pokud si to ten odsouzený přeje, tak jo...tak je zkusit oslovit, jestli jako chtějí se s tím odsouzeným jako setkat nebo nechtějí, jestli chtějí ten vztah nějak udržet, tak to se pokoušíme.“* (R6)

Respondent č. 3 upozorňuje na to, že výklad odsouzeného může být zásadně odlišný od toho, jak to cítí jeho rodina. Dále uvádí že v mnohých případech je **v kontaktu s rodinou jedince i po jeho propuštění**: *„S tím, že člověk jako musí někdy opatrně, protože ne vždycky ta rodina má jako zájem takový, jaký ten odsouzený předkládá jo...Ale jo, jako pravidelně, často se s těma rodinama potkám taky když lidi vyjdou ven, že znám ty rodiny některý a vím o nich. Jako s některými se i setkávám po nějakou dobu po propuštění.“* (R3) Respondent č. 4 uvádí konkrétní formu spolupráce s rodinou odsouzeného. Nejčastěji se jedná **o zprostředkovávání kontaktu či informací**. Nejvíce mě zaujalo, že **pořádá rodinné bohoslužby**, na které vybere několik odsouzených, kteří mají možnost si pozvat na tuto událost svou rodinu, přičemž se jim to nepočítá jako oficiální návštěva. Na začátku rodinné bohoslužby je čas na krátké sdílení se s rodinou a poté následuje samotná bohoslužba, ve které má vězeňský kaplan promluvu z Bible a zakončuje společnou modlitbou: *„Takže jako je to nějaké vytvoření nějakého společenství i modlitebního, ale hlavně tam jde o to, aby se setkali s tou rodinou v takovém neformálnějším prostředí no.“* (R4)

Jediný respondent č. 5 se od výpovědí ostatních **odlišuje** a uvádí, že **nemá příliš ve zvyku spolupracovat s rodinou odsouzeného**. Za celou dobu svého působení poznal rodinu

jen od dvou vězňů a domnívá se, že je to oblast práce pro jiné odborníky: „*Někteří kolegové to dělají. Já jsem během těch 6 let vlastně poznal jednu družku a jednu manželku. Dělá se to, ale na to jsou jiní odborníci.*“ (R5)

PRÁCE S VINOU

Tato oblast je zaměřená to, jak probíhá práce s vinou vězňů. Zda si jí vězni, se kterými vězeňský kaplan pracuje dokážou přiznat a jak se s ní potom případně vyrovnávají. Respondenti se shodli na tom, že je **práce s vinou velmi těžká**, ale naprosto **klíčová** a důležitá **pro další rozvoj** a práci s odsouzeným jedince. Práce s vinou je důležitá nejen pro vězeňského kaplana, ale obecně pro vězeňskou službu. Vězeňský kaplan má však k práci s vinou blízko v tom, že pracuje na duchovní rovině, do které hřích, svědomí a odpuštění patří.

Práce s vinou je **nejtěžší u méně závažných trestných činů**. Naopak se **lépe pracuje s odsouzenými za závažné trestné činy**, jako je těžké ublížení na zdraví, či vražda. Respondenti č. 3, 4 a 6 se shodují na tom, že ti, kteří někomu těžce ublížili na zdraví nebo někoho zavraždili, tak si jsou schopni vinu přiznat, jelikož je v takových případech zřetelná a o to lépe se s nimi poté pracuje: „*Tak s těmahle lidma se velmi dobře pracuje, protože oni jsou si vědomí toho, že se stal opravdu průšvih. A tady tyhle lidi jako tu vinu opravdu jako cítí a zpracovávají to.*“ (R6) Stejný názor na to má i R4: „*Nejlíp se pracuje teda s vrahama a s těma, co udělali fakt nějaký velký průser...tam prostě vzali život nebo prostě pracovali na něčem takovým hrozným, takže tam to nemůžou oddiskutovat.*“ Stejně přemýšlí i R3: „*Jo, že když někdo někoho zabije, trvale mu ublíží na zdraví a zlikviduje život, tak je to vlastně jako hrozně jako zřetelný. Tam se už z toho těžko dá jako vylhat.*“

Kdežto vězni odsouzení za méně závažné činy si vinu těžko připouští a mají tendenci si trestný čin ospravedlňovat: „*A tam o nějaké vině, vůbec se nedá mluvit jo. Nebo oni na to vůbec neslyší. Jo anebo se vyvíňují různým způsobem. Já jsem musel krást, protože já nic neumím.*“ (R4) Podobně to popisuje i R3: „*Tak se s tím pracuje ještě hůř. Protože ti lidé mají právě pocit, že vlastně vůbec o nic nejde. Že prostě tady jako ty myšlenkový kličky jsou mnohem jako snazší pro ty odsouzený. A jakoby vykrotit se z toho, je pro ně jednodušší no.*“ Stejně tak to vnímá R6: „*...Tak ti žádnou vinu necítí, teda. To prostě oni mají důvod, proč to museli udělat. Takže jako s těmahle malýma recidivistama se pracuje úplně nejhůř.*“

Prvním krokem při práci s vinou je **přiznání a uvědomění viny**. Což bývá velmi těžké, jelikož si mnoho vězňů svou vinu neuvědomuje, nebo si jí **nechtějí připustit** a tvrdí, že jsou

nevinní. Důležité je, aby odsouzený viděl především oběť, ne sám sebe a aby došel k uvědomění, že někomu ublížil. Pokud si toto upřímně přizná, dá se s tím dále pracovat. Takto to vidí například respondent č. 5: „*Tady většina z vězňů říká, že to neudělali, jsou nevinní. Třetí možnost je advokát to podělal, proto jsou tady. Když se podaří otevřít tomu člověku pohled na tu oběť a pokud to přizná, tak potom už ta cesta k tomu uznání své vlastní viny není těžká. No a potom nastupuje velmi těžká a dlouhá cesta, a to je pokání.*“ (R5) Respondent č. 2 se vězňům snaží nastavit zrcadlo a pozvolna je přivést ke konfrontaci: „*Pro mě to jsou konfrontace nad bibli, kdy jim vysvětluju bibli jako knihu plnou grázlů, kde je spousta zločinců, kteří změnili svůj život. Jo a jim to vlastně staví takovou určitou cestu, určitý zrcadlo a dojde často k pojmenování jejich vlastních trestní činností.*“ (R2)

Respondenti se tedy shodují, že je pro práci s vinou stěžejní dojít do bodu, kdy si odsouzení svou vinu uvědomí. Poté s nimi pracují na **sebe odpuštění a na cestě k pokání**: „*Takže pracujeme vlastně s tou vinou i na sebe odpuštění... Já je vedu, nebo kaplan obecně je vede k tomu, aby si to přiznali, že tam nějaký problém je, že opravdu nejsou nevinná strana.*“ (R1)

DOPADY KAPLANSKÉ SLUŽBY

Jednou z dalších kategorií jsou dopady působení vězeňského kaplana ve věznicích, které bych rozdělila bych na **krátkodobé a dlouhodobé**. Jedním z primárních **krátkodobých efektů** kaplanské služby ve věznicích je dle respondentů **zklidnění**: „*Krátkodobej efekt je to třeba zklidnění.*“ (R1) „*Že když přijdou lidi třeba v nějakým psychickým nedobřím rozpoložení, tak často může člověk jako vidět, že jako odchází a jsou zklidněný.*“ (R3) „*Tak to je momentální uklidnění, když jsou v nějaké nepohodě.*“ (R4) Respondentka č. 6 k tomu dodává, že přinášejí do prostředí věznic určitou **stabilitu**: „*...že jako se tam zklidňuje napětí, určitě. Že jsme takový jako mediátoři nebo já nevím, jak bych to řekla. Ale že prostě tam jsme ti, kteří přinášejí nějakou stabilitu.*“ (R6) Respondent č. 2 jako další **krátkodobý efekt** zmiňuje **zlepšení atmosféry mezi vězni a změny v prožívání negativních emocí**: „*Krátkodobý efekt je zlepšení třeba atmosféry mezi vězni – mezi těmi, kteří dochází, tak odchází zpátky na ten oddíl a jdou tam s něčím jiným a jdou tam jinak naladěni. Z jejich vlastních slov plyne, že se v kapli nebo v kancelářích, kde spolu mluvíme, že se uvolní, že se jim jako ulehčí v psychice, že neprožívají tak stres, přestanou mít strach o ty svoje blízký a tak dále.*“ (R2)

Dlouhodobý efekt kaplanského působení ve věznicích **spočívá obecně ve změně jedince**: „*To, že se mění postoje a jednání toho vězně a třeba přístupy k některým jiným programům, k věcem, k řešení vlastních povinností, věcí, který má v životě. Tam pak vidíme ten dlouhodobý efekt, že se něco děje.*“ (R2) Konkrétně to může spočívat v tom, že se **vrátí do společnosti a nevrátí se k trestné činnosti**. Respondent č. 1 k tomu ještě dodává, že ačkoliv vězeň recidivuje a znovu se vrátí do výkonu trestu, může to být i to, že si **vzpomene na to, co od kaplana slyšel v tom předešlém trestu** a je to něco co v něm rezonuje a provází ho. Jako další dlouhodobý efekt vidí například v **znovuobnovení vztahů** v rodině: „*Ale podle mě dlouhodobý nejzásadnější efekt je návrat do společnosti, nevracet se k trestné činnosti. Nebo klidně dlouhodobý efekt může být jako v pátém trestu si vzpomene na to, co od tebe slyšel v prvním trestu. Nebo dlouhodobý efekt – najít si časem znovu cestu k té rozbité rodině.*“ (R1)

Podobně to vidí i respondentka č. 6, která dlouhodobý efekt vidí v tom, když si jedinci dokážou udržet správný směr a víru i po propuštění: „*...co vlastně odešli z té věznice a nějak si tu víru drží.*“ (R6) Respondent č. 5 vidí jako dlouhodobý efekt kaplanské služby také ve změně jedince. Vyzdvihuje, jak velký dopad může mít na člověka **působení duchovna**: „*Čili ten čas, který tráví tady a strávíme ho modlitbou, rozhovorem o pánu Bohu, četbou bible, tak ten má obrovský dopad na člověka jo...A když jdou nebo snaží se jít dál cestou víry.*“ (R5)

Respondent č. 3 vnímá jako dlouhodobý efekt kaplanské služby v **pozitivním ovlivnění a zasáhnutí do života jedince**, poskytnutí jiného pohledu na život. Připodobňuje to k **rozsévání semínek**, která postupně mohou klíčit a způsobit u jedince změnu, i když se to může dít až zpětně s odstupem času: „*Člověk jako zasévá semínka jako obecně ve svém životě. Že vlastně zpětně potom vnímáme, že občas se člověk potká s někým a vlastně zpětně zjistí, že to setkání nějak jako vstoupilo do jeho života. A vlastně rozsévat...a já nevím jako věřím v to, že zase jako Bůh si to použije, nebo že prostě člověk tam přijde v takový tý lidský rovině a může prostě zase tam poskytnout nějaký jiný pohled, jinou možnost, jinou energii. Zasáhnout do toho života člověka, aniž bych prostě byl násilný, ale tím, že tam jsem. Tak můžu být, nebo může být ta moje přítomnost, moje slova použitý jako nějaký moment, který pro toho člověka jednou může být důležitý, i když v tu chvíli to třeba tak nevypadá.*“ (R3)

INDIKÁTORY ZMĚNY A RESOCIALIZACE VĚZNĚ

Tato kategorie se zabývá tím, z čeho můžou vězeňští kaplani usuzovat, že u vězně dochází k nějaké změně či nápravě v jeho chování. Jinak to můžeme nazvat, jaké jsou znaky

toho, že se vězeň postupně resocializuje. Všichni respondenti se shodli na tom, že **vidí na věznicích**, se kterými spolupracují **změnu a posun**. Ačkoliv například R4 dodává, že u malého počtu vězňů: „*Takže jako dá se tam vidět nějaký pokrok a posun no, to jo. Ale zase u velmi malého počtu těch lidí jo.*“ Respondent č. 3 potvrzuje, že proměnu chování u některých odsouzených vidí, ačkoliv se dle jeho slov nejedná o velké zlomy: „*Ale jako mně osobně se málokdy stává, že by jako tam byly takový ty velký zlomy jako. Popravdě řečeno jim ani moc nevěřím.*“ (R3) Osobně si však myslím, že právě tyto počáteční drobné krůčky k nápravě jsou velmi těžké a pro další práci s odsouzeným klíčové. To, jaký může mít na vězně vliv vězeňský kaplan **závisí na dlouhodobosti a hloubce jejich vzájemné spolupráce**: „*Při dlouhodobém kontaktu to rozhodně vidíš, jo. To třeba mám doživotního vězně a jeho proměna od roku 2005, kdy jsme se viděli poprvé, do roku 2022, prostě to je jinej člověk prostě, naprosto jinej člověk, kterej začíná brát věci vážně.*“ (R1)

Hlavními indikátory probíhající změny vězně, které byly respondenty zmiňovány, jsou: **uvědomění si vlastní chyby, přiznání viny, omluva, snaha na sobě pracovat, snaha o obnovu či nápravu dosavadních vztahů, zájem o víru**. Respondent č. 3 zmiňuje některé ze znaků probíhající změny u vězně, které korespondují s výše uvedenými indikátory: „*To, že jsou ochotný komunikovat s rodinou, jsou ochotný jako na sebe pracovat, jsou ochotný vlastně pravdivě nebo pravdivěji nahlídnout na svoji trestnou činnost a připustit, že to byla jejich chyba taky.*“ (R3) Jako znak probíhající změny vězně spatřuje ve **snaze o obnovu vztahů** i respondent č. 1, který cituje slova vězně: „*Představte si, já jsem si začal psát s matkou a ona mě teď přijede na návštěvu. Nebo někdo řekne...tak se mi ozval syn po 8 letech... takže to jsou taky změny.*“ (R1) Obdobně to vidí i respondent č. 2: „*Nejčastější to je právě třeba rodina. To, že se začne zajímat, že třeba prostřednictvím dalších projektů a programů začne se zajímat o rodinu, pošle jim nějaký dárek, který jim dojde a tak dále. Získá dopis a mění se ta komunikace.*“ (R2)

Respondent č. 4 uvádí jako znak změny na příkladu vězně, který **si uvědomil svou vinu** a osobě které ublížil napsal **omluvný dopis** a i přesto, že nedostal takovou zpětnou vazbu, jakou by si přál, tak se s tím zvládl vypořádat a nevybouchl, tak jak by tomu bylo dříve. Takže i v tomto viděl R4 změnu a posun: „*A dospěl teda... a to bylo teda velmi zajímavé, že dospěl k tomu závěru, že někomu ublížil a je potřeba se mu omluvit jo. A i když dostal takovou odpověď, která úplně jako nesouzněla s tou jeho snahou, tak zase nechytnul nějaký amok a nezuřil.*“ Respondentka č. 6. uvádí jako probíhající změnu u odsouzeného moment, kdy si uvědomí, že

potřebuje **odpuštění** a on sám je schopen odpustit: „*No, jako asi když dojde na otázku odpuštění, tak pokud jsou ochotni to zvažovat, že jako oni by někomu odpustili nebo oni že potřebují odpuštění. Tak tam si říkám, že se něco stalo.*“ (R6) Respondent č. 1 pozoruje i jako indikátor změny ve vězňově chování v jeho **měníím se přístup k duchovnu a postupné duchovní konverzi**: „*Zvlášť když dochází k náboženskému jako náboženský konverzi, že najednou z toho člověka, kterej Bohu nevěnoval pozornost, tak najednou je jinej. Bere ty věci vážně. Modlí se, ptá se tě na duchovní otázky, jo, tak tam samozřejmě vidíš, že ta zpětná vazba je jednoznačná, jo, že ten člověk se proměňuje.*“ (R1)

Respondent č. 5. upozorňuje na to, že vnitřní změna vězně je **dlouhá cesta a proces**. Dále také zmiňuje, že je mnohem jednodušší jít správnou cestou ve vězení, ale složitější je si správné nasměrování udržet i za branami věznice po propuštění, kde se teprve prokáže, zda člověk došel k úspěšné nápravě: „*...a ono je úplně něco jiného nastoupit tady na tu správnou cestu k dobru. A úplně jinak to potom je, když člověk se octne za brány tohoto zařízení. Dneska řeknu, že je to dobrý a zítra je to všechno v háji a znovu začíná. Tam jde o to snažit se znovu a znovu začínat...Pomáháme, můžeme ukazovat cestu, ale po té cestě člověk jde sám.*“ (R5)

5.7.3 DVC3: Zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

PODOBA POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Tato oblast zjišťuje, zda a případně jakou formou jsou vězeňští kaplani součástí postpenitenciární péče. Všichni respondenti potvrdili, že **jsou součástí postpenitenciární péče** a s některými vězni **jsou v kontaktu i po propuštění**. Kontakt po propuštění je většinou **iniciovaný ze strany propuštěných**. Vězeňský kaplan může před propuštěním nabídnout jako první možnost spolupráce a podpory i v budoucnu, ale většinou to jsou právě jedinci propuštění z výkonu trestu, kteří se s kaplanem spojí: „*Ale spíš oni se hlásí, když jsou propuštěni, tak přijdou nebo zavolají. Napíšou, jsme v kontaktu nějakém, takže když je potřeba, tak i třeba s něčím pomůžeme.*“ (R4)

Důležitou formou spolupráce po propuštění vězně je tedy samotný **kontakt s vězeňským kaplanem na lidské a vztahové úrovni**, v podobě pravidelné komunikace a kontaktu. Mnoho vězeňských kaplanů je do postpenitenciární péče o vězně zapojeno už jen

tím, že s nimi pravidelně komunikuje. „...udržují nějakým způsobem kontakt a vyprávěj mě zase oni, co prožívají. Ale protože se nedají smazat osobní vztahy, tak tady jsem vždycky rád, když mě zavolají a někteří dokonce přijedou na návštěvu.“ (R5) Respondenti popisují, že jim vězni volají, píšou zprávy, nebo je kontaktují přes sociální sítě. Kaplani tak s nimi řeší jejich aktuální životní situaci, duchovní otázky, problémy ale i radosti: „*Nebo ti prostě jenom napíšu, jak se maj, že ted' mají nějaký problém*“ (R1) Kaplani propuštěným vězňům mohou pomáhat **například v sociální, vztahové, duchovní či finanční oblasti**. Respondentka č. 6 to popisuje následovně: „...to je oblast bydlení, práce, vztahů rodinných a dalších. Dluhy jejich, že jo, pak nějaká spirituální oblast. Pokud mají nějaké třeba nevyřešené věci, že jim třeba někdo umřel a oni to potřebujou řešit s někým. Nebo hledají vlastně si společenství. A pak nějaká jako v podstatě nabídka nějaké terapie nebo něčeho.“ (R6)

V dalším případě může být vězeňský kaplan součástí postpenitenciární péče organizované, a to **prostřednictvím různých projektů zaměřených na postpenitenciární péči**, do které je věznice a potažmo vězeňský kaplan zapojen: „*Ale existuje jako několik projektů. Ted' zrovna probíhá takový projekt, který teda je z norských fondů a zrovna konkrétně naše věznice je do něho zapojená. Takže vlastně ta postpenitenciární péče je velmi konkrétní a velmi intenzivní.*“ (R6) O stejném projektu hovoří i R3, který blíže popisuje jeho podstatu: *S tím, že ted'ka ještě poslední rok jsem v nějakém projektu podaný ruce mentora. Což je právě takový projekt vězeňský duchovenské péče vězeňský služby, který se zaměřuje na právě postpenitenciární službu. A je to takový jako docela hezký projekt, že půl roku před propuštěním mají mentoři přicházet do vězení a půl roku po propuštění mají s těmi vězni být v kontaktu a mají jim vlastně být nápomocný. Nějak je jako držet v tom, právě v tom běhu, aby aspoň ten půl rok vydrželi a měli šanci nějak se jako zpátky vrátit jo, resocializovat.* (R3)

Respondent č. 2 hovoří o dalším projektu, který pomáhá jedincům po propuštění z výkonu trestu hlavně finančně. Z konta projektu může být vězňům poskytnuta finanční podpora v základních oblastech k fungování po propuštění. Projekt je cílen na první měsíce po propuštění, jelikož v tomto období může docházet k situaci, kdy jedinec čeká na uznání a případné vyplacení sociální podpory státem a ocitá se tak v určitém vakuu, kdy nemá žádné finanční možnosti: „... z prostředků tohoto projektu jsou hrazeny třeba ubytování, základní nějaký potraviny, oblečení, pracovní pomůcky...věci, který ten vězeň potřebuje k tomu, aby mohl začít normálně fungovat, protože právě ty 2 měsíce to propuštění jsou nejhorší pro něho. Nemá prostředky. Nemá peníze z věznice.“ (R2)

Další forma postpenitenciární péče spočívá ve **zprostředkování a odkázání na odbornou pomoc**. Vězeňský kaplan propuštěným jedincům pomáhá se zkontaktováním organizací, která jsou zaměřená na danou cílovou skupinu a mají za úkol pomoci jedincům se sociálním začleněním, či jim poskytují potřebné zázemí a pomoc. Důležité je, aby riziková jedinci propuštění z výkonu trestu nezůstali na řešení problémů samy a aby měli podporu v podobě specializovaných organizací, které jim můžou pomoci překonat první měsíce po propuštění, které bývají nejtěžší.: „*Některým třeba jsme se věnovali tak, že společnými silami s nějakou organizací...ta organizace se jim teďka věnuje.*“ (R1) O zprostředkování pomoci skrze organizace hovoří i respondentka č. 6 a 2. Konkrétně byla nejčastěji zmiňována **komunitní centra, domy na půli cesty, azylové domy, probační a mediační služba**: „*...tak jsem jim pomohla kontaktovat třeba organizaci X, což je takový dům na půl cesty. Nabízíme jim nějaké jako třeba něco jako teen challenge, nebo nějaké takové organizace, kde se teda můžou zapojit a pokusit se jako řešit nějak ty svoje drogové závislosti. No a jinak samozřejmě teda máme všichni nějaké kontakty prostě na Rubikon a na probační službu a takovéhle věci, kam ty lidi se snažíme tak nějak jakože nasměrovat, aby opravdu nezůstaly samy.*“ (R6) ... „*Další třeba azylové domy, kterým pomáháme platit pobyt tam vězňům a tak dále.*“ (R2)

Někteří vězni se po propuštění **zapojují do církve v konkrétním společenství**, sboru, kostela či farnosti na úrovni místní komunity: „*Podporujeme je prostřednictvím těch projektů, prostřednictvím církve a taky samozřejmě dochází někteří vězni do naší církve.*“ (R2) ... „*Na 1. místě je posílám do farností a do sborů, kde se mají zakořenit.*“ (R5) Kaplani jim tak díky těmto místním společenstvím **prostřednictvím konkrétních lidí nabízí pomocnou ruku**. Do postpenitenciární péče mohou být tedy zapojeni i konkrétní členové místní farnosti/sboru, kteří chtějí danému jedinci pomoci. Jak o tom ale hovoří respondent č. 1, vše musí probíhat v rozumné míře, aby pomoci nebylo zneužíváno: „*I jako sbor jsme třeba jedny paní kupovali matrace a peřiny, protože na to prostě ze začátku pro děti neměla... Snažím se třeba v nějaký míře rozumný do toho zapojovat i lidi ze sboru. Ale v rozumný míře, protože ono potom pro ty sbory ne vždycky je to pozitivní to setkání s tím člověkem třeba propuštěným, někdy to může bejt i zklamání.* (R1)

ÚSPĚŠNÁ RESOCIALIZACE

Kategorie resocializace je zaměřená na to, zda jsou vězeňští kaplani v kontaktu s propuštěnými vězni, o kterých by mohli říct, že se resocializovali, že se jim **daří fungovat ve**

společnosti a žít spořádaný život bez páchaní trestné činnosti. Všichni respondenti se shodli na tom, že jsou v kontaktu s několika „svými“ bývalými vězni, o kterých vědí, že se jim daří respektovat normy společnosti a úspěšně v ní fungují. Zkušenosti s **úspěšnou resocializací** má například respondent č. 3, který ji popisuje následovně: *„Jako mám těch lidí víc, kterých jako už jsou dlouhodobě, o kterých vím, že fungují, že prostě nepáchají kriminální činnost a nějak se nějakým způsobem se resocializovali nebo vrátili se do normálního života.“* (R3) Respondent č. 4 ví také o několika svých bývalých vězňích, kterým se nyní **daří žít spořádaný život**: *„Ted'ka jsem potkal i z X jednoho, co si ted'ka založil firmu...A vím o něm, a dokonce jsem u něho byl na návštěvě... je ženatý a funguje velmi dobře. A už několik řekl bych vlastně desítek let, protože už je to mnoho let, co je propuštěnej.“* (R4)

Zkušenosti s úspěšnou resocializací vězňů má například i respondent č. 5, který dodává pro něj důležitou podmínku a tou je, že se jedinec drží víry: *„Pokud se drží pána Boha, tak ano.“* (R5) Respondent č. 2 je dokonce v kontaktu s bývalým vězněm, který se dopouštěl vážné trestné činnosti a nyní **pomáhá jako sociální pracovník bývalým vězňům a lidem bez domova**. Poté popisuje opět pozitivní proměnu bývalého vězně, který je **aktivním křesťanem**: *„Ten první, který byl vlastně vrahem, tak je na svobodě a celou dobu funguje. Jeden dokonce vážné trestné činnosti se dopouštěl dlouhá léta. Ted' už je asi 14 let venku, řádně pracuje v X jako sociální pracovník, když to řeknu. A pomáhá vlastně bezdomovcům a bývalým vězňům a vidáme se. Další zase pracuje a venku je propuštěný asi přes rok. Žije spořádaný život a zapojil se i do křesťanského života aktivně a funguje s rodinou.“* (R4) Respondentka č. 6 popisuje další silnou zkušenost s úspěšnou resocializací vězně, kterému se **daří ve společnosti fungovat** – má vztah, práci, navštěvuje křesťanské společenství, a i když mu do života přicházejí těžkosti, úspěšně se s nimi vypořádal a nepropadl svým bývalým závislostem: *„A on vlastně už těch 5 let funguje, celou dobu pracuje, má jako poměrně pevný vztah s nějakou ženou. Do shromáždění romského chodí, prostě jako drží se, i když spousta věcí mu nevyhází, maminka mu umřela. A prostě on se za ní modlil a my jsme se modlili a prostě stejně umřela a on to ustál, jo, a nedal si tu drogu.“* (R6)

RECIDIVA

Úspěšná resocializace a úspěšné znovu začlenění jedinců propuštěných z výkonu trestu není samozřejmost. Naopak bývá mnohdy recidiva tou častější situací. Tato kategorie zkoumá, zda a případně jakou mají vězeňští kaplani **zkušenost s recidivou u propuštěných vězňů**, se

kterými spolupracovali. Všichni respondenti se shodli na tom, že mají zkušenost s vězni, kteří po propuštění na svobodu recidivovali a mnohdy se s nimi **znovu setkali ve věznicích**. Od respondentů často zaznívalo, že propuštění jedinci **byli motivovaní, měli správně našlápnuto, měli snahu žít jinak**, lépe, ale jejich komunita, či určitý zajetý životní styl je **znovu „stáhl“ do spárů trestné činnosti**.

Respondent č. 1 s konkrétním jedincem spolupracuje již po třetí a popisuje své pocity následovně: „*A tu znám z minimálně 3 trestů...Taky jsme se jí nějak věnovali venku a tam byla ta recidiva její hodně velké zklamání, protože měla dobře nakročeno...No, ale stane.*“ (R1) Podobnou zkušenost má i respondentka č. 6: „*Takže teď ho tam mám potřetí a teď prostě pro změnu řešíme, jako že je v projektu norských fondů, tak jsem zvědavá, jak to dopadne... prostě oni mají dobrý úmysl, ale nějak jim to nevychází*“. Podobně to vidí i respondent č. 4, který též hovoří o tom, že měl daný jedinec **dobře našlápnuto**, ale znovu se ocitl v pomyslném začarovaném kruhu. V jeho případě to byla **závislost na drogách**, která mu jeho snahu překazila: „*Jeden byl po měsíci zpátky a taky zbožný, pořád se modlil...No a ten mluvil jak kniha, ten je... ten měl to všechno srovnané, všechno věděl, co udělá. Všechno měl připravené, nedal to, no. Drogy, drogy, no.*“ (R4)

Respondent č. 3 se snaží nastínit důvody recidivy u konkrétního vězně, který vidí především v tom, že se jedinec natolik **sžil s vězeňským prostředím** a jeho životním stylem, že už není schopen akceptovat nějakou jinou cestu. Další příčinu vidí ve **společnosti, ve které se pohybuje**, která ho ještě více stahuje k páčání trestné činnosti: „*...že vlastně moc se sžil nebo přijal to vězeňský myšlení za tu dobu. A možná, že už v tom byl dřív a myslím si, že vlastně jako už nebyl schopnej akceptovat jako fungování normální, jo...Ta jeho societas byli vlastně zase propuštěný vězni a zase jakoby zase ten způsob myšlení a způsob jednání byl, že se to vězeňský myšlení se přetáhlo ven.*“ (R3) Častou příčinou recidivy tedy bývá **návrat k bývalé komunitě**. Jedinci propuštění z výkonu trestu se mnohdy obklopují těmi, kteří mají podobný životní styl a kriminální zkušenosti. Propuštěný jedinec se tímto starým způsobem života nechá „zviklat“ a znovu se ocitá v koloběhu trestné činnosti: „*Prostě ta komunita, která ho přijímala venku, tak ho třeba znovu vrhne do toho koloběhu trestní činnosti a tak.*“ (R2)

Podobnou zkušenost popisuje i respondentka č. 6: „*...Šli jsme do té dluhové poradny a tam jako ta právnička mu jako udělala takový nějaký přehled jako kolik těch dluhů má, co s tím bude dělat. On všecko odkýval a pak jsme šli koupit mobil a já říkám, no a teďka prostě půjdete*

tam, kde máte domluvený vlastně tu práci a to ubytování. A on říkal: no, já si ještě jako odjedu do toho města, ze kterýho jsem, tam si jako vyřídím papíry. A tak já říkám: nejezděte, prostě nechte si to poslat, jakmile tam pojedete, tak na nádraží potkáte nějakého kámoše a jste zpátky. Jo, samozřejmě, že se to stalo, že jo.“ (R6)

NEJVĚTŠÍ ÚSPĚCH KAPLANSKÉ SLUŽBY

Poslední oblastí, která z rozhovorů vyplynula, je, co vnímají vězeňští kaplani jako největší úspěch ve své službě, co je nejvíce potěšilo. Respondenti se shodují na tom, že je pro ně největší úspěchem, když **jde propuštěný jedinec po správné cestě a daří se mu fungovat**: *„Když se někdo ozve a já vím, že funguje, že prostě se vrátil do toho civilu a funguje a drží se. A přesto se třeba vrátí ke mně, a ještě přijde mi hrdě ukázat svoji nevěstu, a to je hrozně fajn tady tohle, no. To si říkám, že vlastně to dává smysl, jo.“ (R4)*

Respondent č. 5 vnímá také jako největší úspěch jeho služby v tom, když se bývalým vězňům daří jít po správné cestě životem. Dodává však, že je to všechno pouze cesta k tomu, aby došel cíle, který vidí ve věčném životě v nebi: *„Tak největší úspěch kaplanské služby spočívá v tom, že člověk, kterému pomáhám jde po správné cestě životem, což je prostředek k tomu, aby dosáhl cíle. Takže říká se tomu jednoduše, až se někdo dostane do nebe.“* Respondent č. 3 to vidí podobně a ještě dodává, že je pro něj úspěchem, když od vězňů dostane **pozitivní zpětnou vazbu na jeho působení ve věznici** a když i po propuštění **mají odhodlání žít s Bohem**: *„Úspěch pro mě je, jak jsem to říkal na začátku, když mi zavolají a řeknou, že to pro ně bylo jako něco, co jim dávalo sílu to tam přežít. Úspěch pro mě je, když můžu vidět na sociální síti někoho, kdo funguje normálně. Myslím si, že úspěch je, když lidi vyjdou ven a pořád mají jako chuť jít s Bohem, hledat nějakou duchovní cestu. Myslím si, že úspěch je, když si řeknou, když zpětně řeknou přesně jako ten kaplan měl pravdu, v tomhle tom měl pravdu, to jako mi pomohlo.“*

Respondent č. 1 dodává, že jako největší úspěch své služby vnímá v tom, že ho **Bůh vede a posílá k člověku**, který ho zrovna potřebuje nejvíce. Vysvětluje, že vězňů je mnoho a není možné tam být pro všechny. Proto se pokaždé modlí, aby si ho Bůh použil a ukázal mu, kam má jít. Za druhý největší úspěch pokládá to, když se k němu **jedinci propuštění z výkonu trestu nevrací**: *„To, když cejtíš přímý Boží vedení k někomu, kdo tě teď potřebuje a za druhý, když se prostě nevracej ty, s kterejma dlouhodobě pracuješ.“ (R1)* Respondent č. 2 jako největší úspěch spatřuje ve skutečnosti, že svou práci i po letech bere jako **poslání** a v této oblasti služby

se našel a ztotožnil se s ní: „...ale já bych to viděl spíš to, že jsem přijmul a že to vydrželo tahle ta služba takových roků jako poslání, že to je věc, kdy se člověk ztotožnil se svojí životní cestou.“ (R2)

Zásluhy za úspěchy vězeňské kaplanské služby kaplani **nepřipisují své osobě, ale Bohu**: „...a já si ani to neberu jako osobně. Já jsem prostě nástroj, že jo. Já tam nejsem ten, který tam o něčem rozhoduje nebo něco vytváří. Já jsem prostě ten, který je k dispozici pánu Bohu i jim jo, takže to je všechno, no.“ (R4)

5.8 Shrnutí výzkumné části

První dílčí výzkumný cíl zjišťuje osobní cestu vězeňských kaplanů a jejich motivaci. V návaznost na tento dílčí cíl vyplynuly z rozhovorů následující kategorie/oblasti: *cesta víry, cesta ke kaplanství, motivace a smysl, rizika a nedostatky*.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že **cesta víry vězeňských kaplanů** je vysoce individuální a odvíjí se z části od toho, zda byli k víře vedeni od mala a pochází tedy z křesťanské rodiny, nebo zda uvěřili až v dospělosti. Respondenti, kteří ve víře vyrůstali si v dospělosti také prošli určitou vlastní cestou hledání a utvrzování se ve své dosavadní víře, která jim byla předána. Motiv, který vedl respondenty nevyrůstající ve víře k obrácení k víře byly individuální, ale byla zde společná touha změnit svůj dosavadní život. Konkrétními důvody vedoucí respondenty k hledání či prohlubování víry spočívaly v touze zbavit se zlovyků, v prožité osobní zkušenosti s Bohem a v hledání východiska z tíživé životní situace.

Cesta respondentů ke kaplanské službě je rovněž velmi individuální. **Cesta ke kaplanství** u všech nejdříve začínala dobrovolnictvím a absolvováním vysokoškolského teologického vzdělání. Většina respondentů byla pro výkon kaplanské služby oslovena někým druhým a nabídku k výkonu této služby přijali, jelikož se cítili být povoláni Bohem a spatřovali ve výkonu kaplanské služby ve věznicích smysl. Dle zjištění z výzkumného šetření vyplývá, že největší **motivací vězeňským kaplanů** je touha být přínosem a touha pomoci druhému v nelehké životní situaci. Motivuje je též, když vidí pozitivní vliv svého působení a dostávají od vězňů zpětnou vazbu. Konkrétní **smysl** svého působení spatřují v poskytování naděje a svědectví, v přinášení lidskosti, v možnosti ovlivnit a nabídnout nový směr či pohled na život.

S osobní cestou vězeňských kaplanů se pojí i určité **těžkosti a rizika**, která se objevují ve spojitosti s výkonem kaplanské služby ve věznicích. Jedná se o psychickou a časovou náročnost této služby a rizika spojená s blízkostí kaplanů zlu. Z výzkumu také vyvstaly určité

nedostatky v praxi vězeňské duchovní služby. Za problémovou oblast je považován nedostatek vězeňských kaplanů a s tím spojené omezené časové možnosti na přímou práci s vězni, a to i v důsledku papírování a zkrácených úvazků vězeňských kaplanů. Další problémová oblast spočívá ve vysoké individuálnosti jednotlivých vězňů, kdy systém obecně není schopen pojmout širší jednotlivců. Poslední problémovou oblastí je, že naše společnosti ještě nedospěla k plné akceptaci duchovní služby ve věznicích, jako je to například v jiných zemích.

Úlohou **druhého dílčího výzkumného cíle** bylo zjistit, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody, tedy jakou má úlohu v penitenciární péči. Pod druhý dílčí cíl spadají následující kategorie/oblasti: *nabízené služby a aktivity, reakce vězňů, motivace vězňů, témata rozhovorů, rodina odsouzeného, práce s vinou, dopady kaplanské služby a indikátory změny a resocializace vězně.*

Kategorie **pracovní náplň** popisuje konkrétní služby a aktivity, které vězeňský kaplan odsouzeným nabízí. Z výpovědí respondentů bylo zjištěno, že poskytují především duchovní doprovázení. Konkrétně se jedná o rozhovory, bohoslužby, vykonávání svátostí, zpovědi, biblické hodiny, modlitby. Vězeňští kaplani pracují s odsouzenými individuálně i skupinově. Kromě těchto základních aktivit se respondenti podílí i na individuálních aktivitách jakou jsou vzdělávací skupiny, kulturní akce nebo se podílejí na specializovaných projektech pro odsouzené. V kategorii **reakce vězňů** bylo zjištěno, že je kaplan obecně odsouzenými přijímán a vnímán pozitivně. Jeho přítomnost je ze strany vězňů vnímána pozitivně především z toho důvodu, že má na ně kaplan čas, upřímně se o ně zajímá a ve vězeňském prostředí pro ně představuje lidskou tvář.

Motivace vězňů k využívání služeb vězeňského kaplana je různorodá. Za negativní motivaci je dle respondentů považována účelovost ve smyslu vidiny vězňů něco z kaplana vytěžit. Převažuje však motivace pozitivní, kterou je dle respondentů hledání klidu a bezpečného místa, možnost se někomu důvěrně svěřit a popovídat si. Jde o hledání sebe sama a smyslu života, anebo samotný zájem o duchovno. **Nejčastějšími tématy rozhovorů** je téma rodiny, duchovna, trestné činnosti, osobních problémů a téma života po propuštění. Téma rodiny bývá tím nejhlavnějším, jelikož si mnoho odsouzených prochází rozpadem rodinných vztahů a zpřetrháním vazeb, které těžce nesou. Pokud s tím odsouzený souhlasí, kaplani spolupracují i s **rodinou odsouzeného**. Vězeňský kaplan může fungovat v roli prostředníka

mezi rodinou a odsouzeným a snaží se podpořit obnovování či upevňování vztahů. Konkrétní aktivitou s rodinou odsouzeného je pořádání rodinných bohoslužeb ve věznici.

Pro úspěšnou resocializaci vězňů je pro vězeňského kaplana podstatná *práce s vinou*, která však nebývá jednoduchá. Dle respondentů je pro práci s vinou stěžejní uvědomění a přiznání viny. Pokud si jedinec vinu přizná, pokračuje s ním kaplan na vyrovnávání se s vinou. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že je práce s vinou mnohem snazší u odsouzených za závažný trestný čin než s odsouzenými za méně závažný trestný čin. U závažných trestných činů je vina zřetelná, a tak si jí odsouzení více uvědomují. Pachatelé méně závažných trestných činů si svou vinu méně připouští a své jednání si omlouvají.

V kategorii *dopady kaplanské služby* byly zjištěny krátkodobé a dlouhodobé efekty působení kaplanů ve věznicích. Krátkodobým efektem je dle respondentů aktuální zklidnění, odpočínutí, přeměna negativních pocitů a myšlenek na více pozitivní a zlepšení atmosféry mezi vězni. Jako dlouhodobý efekt vidí respondenti obecně v probíhající změně jedince, jako je úspěšný návrat do společnosti bez páčání trestné činnosti, uvědomění si vlastních chyb, znovuoobnovení vztahů a duchovní obrat. Z rozhovorů vyplynulo, že všichni respondenti na věznicích, se kterými dlouhodobě a intenzivně spolupracují, sledují pozitivní změny. Tyto výsledky potvrzuje i výzkum O'Conora a Duncana (2011), kteří zkoumali vliv duchovní služby v amerických věznicích. Výsledky výzkumu potvrzují, že přítomnost duchovní služby ve věznicích pomáhá vězňům přizpůsobit se životu ve vězení, uklidnit duši, najít nový cíl a smysl života, získat naději do budoucna a upravit chování nebo životní styl. Autoři také poukazují na souvislost mezi působením duchovní činnosti ve vězení s návazností na úspěšnou reintegraci vězně do společnosti po propuštění. *Indikátory probíhající změny a resocializace* sledují respondenti konkrétně v uvědomění si vlastní chyby, přiznání viny a omluva. Dále je to snaha na sobě pracovat a měnit se, snaha o obnovu či nápravu dosavadních vztahů, zájem o víru a postupná duchovní konverze. Velkým zlomem bývá připuštění viny a uvědomění si, že jedinec svým jednáním někomu ublížil, nebo způsobil škody.

Třetí dílčí výzkumný cíl zjišťoval, jakou roli má vězeňský kaplan v resocializačním procesu jedinců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a zaměřoval se tedy na postpenitenciární péči. Z posledního dílčího cíle vyplynuly následující kategorie/oblasti: *podoba postpenitenciární péče, úspěšná resocializace, recidiva, největší úspěch kaplanské služby*.

Z výzkumného šetření bylo zjištěno, že jsou vězeňští kaplani důležitou součástí také postpenitenciární péče a s mnohými bývalými vězni jsou v blízkém kontaktu i po jejich propuštění. **Podoba postpenitenciární péče** vězeňských kaplanů je poměrně široká. Kaplani se vězňům dle potřeby snaží pomáhat v sociální, finanční ale i vztahové a duchovní oblasti a doprovázejí je na složité cestě po propuštění. Ještě před jejich propuštěním se je snaží připravovat na život pro propuštění a na možné komplikace tak, aby je byli schopni co nejlépe zvládnout a začlenit se znovu do běžného života. Někteří kaplani zapojují do pomoci i své členy z dané církve či společenství, které propuštěného jedince různými způsoby podporuje. Mnohdy jsou kaplani součástí postpenitenciární péče i organizovaně skrze různé projekty zaměřené na postpenitenciární péči, které mají napomáhat začlenění jedince do společnosti. Mimo zmíněné aktivity bývají kaplani nápomocní ve zprostředkování pomoci srze organizace jako jsou komunitní centra, domy na půli cesty, azylové domy, probační a mediační služba a další. Kaplani mají zkušenosti s těmi, kterým se podařilo začlenit do společnosti a fungují v ní bez páchání trestné činnosti – došlo u nich tedy k **úspěšné resocializaci**. Uváděli to na konkrétních příbežích jedinců, kteří mají rodinu, pracují, chodí do křesťanského společenství a žijí spořádaný život.

Z rozhovorů vyplynulo, že kromě zkušeností s úspěšnou resocializací mají pochopitelně zkušenosti i s **recidivou** u propuštěných vězňů. Respondenti se shodovali, že vězni, se kterými spolupracují mají touhu ke změně života, jsou motivovaní, ale tím že se zpátky vrátí do společnosti či komunity lidí, ve které se pohybovali předtím, tak je to mnohdy znovu stáhne do koloběhu trestné činnosti a vrátí se ke starým návykům. Respondenti také zmiňovali, že někteří odsouzení se s vězeňským prostředím sžili natolik, že jim život ve vězení vyhovuje a mají problémy žít běžný život „venku“.

Respondenti za **největší úspěch kaplanské služby** považují resocializaci jedince a jeho zdařilé fungování ve společnosti. Za úspěch považují, když se propuštění vězni nevrací zpátky a když mají odhodlání žít s Bohem. Dalším úspěchem pro ně je, když dostanou od jedinců, se kterými spolupracovali pozitivní vazbu na jejich působení ve věznici, když se dozvědí, že pro ně mohli být oporou a jejich služba měla smysl. Největším úspěchem je pro ně také to, že je pro ně kaplanská služba ve věznicích posláním a cítí se být vedení Bohem, který je posílá tam, kde jsou potřební a užiteční.

6. ZÁVĚR A DISKUZE

V diplomové práci jsem se zabývala rolí duchovních služeb v resocializačním procesu odsouzených, které ve věznicích poskytuje vězeňský kaplan. Teoretická část práce přiblížila historii duchovní činnosti ve vězeňství, současnou duchovní činnost ve vězeňství a blíže popsala profesionální vězeňskou službu vykonávanou vězeňskými kaplany a resocializační proces odsouzených. Hlavním cílem diplomové práce bylo **zjistit, jak probíhá služba vězeňských kaplanů v praxi a reflektovat smysl služby vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených.**

Pomocí definovaných dílčích výzkumných cílů se mi díky polostrukturovaným rozhovorům s vězeňskými kaplany podařilo nahlédnout do jejich praxe působení ve věznicích, nahlédnout do jejich osobní cesty a motivace k výkonu kaplanské služby a zjistit jejich roli v resocializačním procesu odsouzených v rámci penitenciární i postpenitenciární péče. Výzkumná část práce potvrdila teoretickou část a je možné konstatovat, že výsledky výzkumného šetření jsou s teoretickými východisky v souladu. Zjištění vyplývající z výzkumného šetření potvrzují význam a úlohu duchovní činnosti ve věznicích, kterou jsem se v teoretické části zabývala. Shodná je také pracovní náplň vězeňského kaplana a jeho spoluúčast na postpenitenciární péči.

Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že vězeňští kaplani svou práci vnímají jako poslání a k výkonu je motivuje smysl, který v tomto poslání vidí. Hlavní motivací je pro mě přinášení naděje a lidskosti do drsného prostředí věznic. Dává jim smysl, když mohou vězňům nabídnou jiný styl života a mají možnost je pozitivně ovlivnit. Z výsledků výzkumného šetření je zřejmé, že vězeňský kaplan je ve věznicích důležitým prvkem v úspěšné resocializaci odsouzených. Úkolem vězeňského kaplana je především duchovní doprovázení a spirituální oblast, věnuje se ale také i osobní, existencionální a morální oblasti. Není v možnostech vězeňských kaplanů se věnovat všem vězňům, ale u vězňů, kterým se dlouhodobě a intenzivně věnuje jsou vidět výsledky, jak to potvrzuje výzkumná část v kategorii dopady kaplanské služby a identifikátory změny vězně. Důležitost a výjimečnost role vězeňského kaplana v resocializačním procesu odsouzených spočívá v tom, že jde v práci s vězni do hloubky a jejich vztah je díky zpovědnímu tajemství na důvěrné úrovni. Vězni ho vnímají jako lidskou tvář, jako někoho, kdo tam pro ně je, aby je vyslechl a povzbudil. Je vnímám jako někdo, kdo je neodsuzuje, snaží se podat pomocnou ruku a nabízí své doprovázení a nasměrování na lepší cestu života.

Výsledky výzkumného šetření také potvrdily, že má vězeňský kaplan podstatnou roli i po propuštění vězně z výkonu trestu odnětí svobody, s mnohými totiž zůstává v kontaktu a spolupracuje s nimi i za branami věznice. Propuštěným vězňům pomáhá ať už organizovaně skrze specializované projekty zaměřené na postpenitenciární péči anebo individuálně. Spolupracuje také s organizacemi, které zajišťují postpenitenciární péči a pomáhá propuštěným jedincům zprostředkovávat kontakt na tyto organizace. Vězeňští kaplani se shodují na tom, že jsou v kontaktu s několika bývalými vězni, se kterými spolupracovali, u kterých došlo k vnitřní proměně a nyní se jim daří bezproblémově fungovat ve společnosti a žít spořádaný život bez páchání trestné činnosti. To potvrzuje i průzkum efektivity duchovních služeb z hlediska postpenitenciární péče, který zmiňuji v teoretické části. Průzkum potvrzuje, že duchovní služba jako celek se aktivně věnuje a nabízí konkrétní pomoc propuštěným vězňům a eviduje mnohé, kterým se daří žít řádným životem.

Myslím si, že by se mělo o vězeňské duchovní službě a jejich dopadech více mluvit. Přínos mé práce vnímám v hlubším nahlédnutí do důležitosti role vězeňských kaplanů v práci s odsouzenými. Věřím, že tato práce může přispět k lepšímu pochopení role vězeňského kaplana a obecně vězeňské duchovní služby, ale i k lepšímu pochopení a podpoře bývalých vězňů, kterým se i díky duchovní službě podařilo změnit svůj život a fungovat ve společnosti bez páchání trestné činnosti. Osobně mě oslovilo, jakým způsobem kaplani s vězni pracují. Myslím si, že vězeňští kaplani jako jedni z mála upřímně věří ve změnu a nový začátek odsouzeného. Zaujalo mě, že před sebou nevidí například vraha, ale člověka, který má nějaké konkrétní potřeby, který na sobě pracuje a ušel kus cesty. Jejich zapálenost a odhodlanost mi je inspirací a přála bych si, abych i já v budoucnu jednala s klienty se stejnou odhodlaností a bez předsudků nabízela pomocnou ruku. Jsem přesvědčená o tom, že vězeňská duchovní služba má smysl a je neodděleným prvkem v resocializačním procesu odsouzených a jejich následné reintegrace do společnosti.

7. POUŽITÁ LITERATURA

- BELÁŇOVÁ, Andrea. *Být kaplanem v Česku: Zdroje nejistoty a nacházení opory*, in: Český lid 1/2018.
- BELÁŇOVÁ, Andrea. *Role církvi a význam religiozity v následné péči o propuštěné vězně: Vyhodnocení dvouletého výzkumného projektu*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2020.
- BRAULT, R. Emily. Pastoral Care and Counseling in Prison: What Works? *Journal of Pastoral Care & Counseling*, 2014. 68(3), 1–10. <https://doi.org/10.1177/154230501406800306>.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Úvod do penologie*. Sociálně-právní institut, spol. s.r.o. Most. Praha: 1997. ISBN 80-2705-946-1.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.
- HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství I: Prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*. České Budějovice: ZSFJU, 1996. 65 s. ISBN 80-7040-235-0.
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. ISBN 978-80-7248-574-1.

JAKUBALOVÁ, Květoslava. Žena ve VDP. In *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí: Sborník materiálů určených členům občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče k základnímu seznámení s prostředím věznic a vazebních věznic*. Mitáš, Václav. Praha: Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, 2007.

JŮZL, Miloslav. *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. 184 s. ISBN 978-80-87182-03-1.

KÝR, Aleš. *Mravní odkaz Františka Josefa Řezáče*. [online] Vězeňská duchovenská péče, 2020. [cit. 20. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.vdpcr.eu/mravni-odkaz-frantiska-josefa-rezace/>.

KÝR, Aleš. *Působení duchovních a řeholníků v historii českého vězeňství*. In: *Historická penologie*. Praha: Institut vzdělávání – kabinet dokumentace a historie VSČR, 2013, roč. 1.

LÍZNA, František. Osobnost duchovního. In *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí: Sborník materiálů určených členům občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče k základnímu seznámení s prostředím věznic a vazebních věznic*. Mitáš, Václav. Praha: Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, 2007.

MARTINEK, Michael. *Přehled křesťanských církví a jejich aktivit v ČR*. Vydání první. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1116-7.

MARTINEK, Michael. Role sociálního pracovníka a duchovního ve věznicích. *Sociální práce / Sociálna práca* [online]. 11. 9. 2014, (2) [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/online-clanky/role-socialniho-pracovnika-a-duchovniho-ve-veznici/>.

MARTINEK, Michael. *Duchovní služba ve věznicích*. Praha: Česká biblická společnost, 2022. ISBN 978-80-7545-122-4.

MARUNA, Shadd, Louise WILSON and Kathryn CURRAN. Why God is Often Found Behind Bars: Prison Conversions and the Crisis of Self-Narrative. *Research in Human Development*, 2006. 3(2-3), 161–184. https://doi.org/10.1207/s15427617rhd0302&3_6.

MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X.

MITÁŠ, Václav. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*: Sborník materiálů určených členům občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče k základnímu seznámení s prostředím věznic a vazebních věznic. Praha: Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, 2007.

MOTEJL, Otakar. *Vězeňství*. Stanoviska: sborník stanovisek veřejného ochránce práv Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. 2010. 336 s. ISBN 978-807-3576-066.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 28/2015 Sb., *o organizaci duchovní služby ve Vězeňské službě České republiky*, 2015. In: Sbírnka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/NGR_28_2015.pdf.

O'CONNOR, Tom a Jeff DUNCAN. The Sociology of Humanist, Spiritual, and Religious Practice in Prison: Supporting Responsivity and Desistance from Crime. *Religions* [online]. 2011, (2(4):590-610) [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/2077-1444/2/4/590>.

ODELEYE, Donald. *Overview of pastoral counseling*. Nigerian Association of Pastoral Counsellors, 2022.

OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. Pastorační středisko Praha. 2001. 47 s. ISBN 80-238-5918-8.

PIVOŇKA, Bohdan. *Etika a etiketa duchovního*. In *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*: Sborník materiálů určených členům občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče k základnímu seznámení s prostředím věznic a vazebních věznic. Mítáš, V. Praha: Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, 2007.

SMĚKAL, Vladimír. *O lidské povaze: krátká zamyšlení nad psychickou a duchovní kulturou osobnosti*. Brno: Cesta. 2005. ISBN 80-7295-069-X.

SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie*. I. díl, Obecná část. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Studijní texty pro distanční studium. 2002. 93 s. ISBN 80-7083-679-2.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-2620-273-8.

UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy význačných vězněných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Ve Stráži pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. ISBN 80-239-9417-4.

VĚZEŇSKÁ DUCHOVENSKÁ PÉČE. *Stanovy VDP*. In: vdpcr.eu [online]. 2014. [cit. 30. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.vdpcr.eu/dokumenty/>.

VĚZEŇSKÁ DUCHOVENSKÁ PÉČE. Vězeňská duchovenská péče – dobrovolníci. In: vdpcr.eu [online]. 2022. [cit. 30. 11. 2022]. Dostupné z: <http://www.vdpcr.eu/dobrovolnici>.

VĚZEŇSKÁ DUCHOVENSKÁ PÉČE. Vězeňská duchovenská péče – o nás. In: vdpcr.eu [online]. 2022. [cit. 30. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.vdpcr.eu/o-nas/>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Duchovní služba* [online]. In: vscr.cz 2022. [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/duchovni-sluzba-1>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. In: vscr.cz. 2022. [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

WIENEROVÁ, Jana. *Pojďte ke mně všichni – aneb bohoslužby ve valdické věznici*. In: Český zápas. ISSN 0323-1321. Roč. 78, č. 6, 1998.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).

Zákon č. 52/2004 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

8. PŘÍLOHA 1

Přepis rozhovoru s respondentem:

Mám tady první oblast otázek a ta první se týká vlastně osobní cesty víry a motivace vězeňských kaplanů. A mě by zajímalo, jak jste se dostal k víře v Boha a jaká byla vaše cesta k tomu, že jste se potom stal vězeňským kaplanem?

„To by bylo na dlouho samo o sobě.“ (smích)

Stačí zkráceně. (smích)

„Dostal jsem se původně přes charismatické společenství, kde jsem měl vlastně uzdravené jedno z dětí na základě modliteb, plus dalších věcí mě to motivovalo k tomu hledat víru vážně, vážněji v životě. Přestože už před revolucí jsem koketoval s vírou, s biblí na vojně a měl jsem spoustu přátel věřících, stýkali jsme se, komunikovali jsme ty věci. Rodiče byli nepraktikující, formálně věřící v církvi. Čili já jsem takovej konvertita z ulice, spíš bych řekl a hned od začátku jsem sloužil v nedělní škole, dělal jsem spoustu táborů pro děti v církvi a takových věcí. A když vlastně se chtěl zabít šestnáctiletý kluk ve vazbě, tak jsem byl požádán sociální kurátorkou, abych šel do věznice. Já jsem tam šel a už jsem u té služby zůstal. Postupně ta služba narůstala. Stala se systematickou a já jsem se té službě začal věnovat naplno. Nejprve na částečný úvazek, když jsem ještě sloužil v církvi, mě vlastně církev vyslala na celý úvazek v roce 98.“

Děkuji. A v čem je pro vás tahle práce, nebo spíše poslání přitažlivá? Čím vás naplňuje?

„To je skutečně bych to nazval spíš posláním, protože motivace práce ve vězení není tak úplně jednoduchá pro spoustu profesí sekulárních, který tady jsou. Je to opravdu jenom práce. Oni si oddechnou, když jdou domů, protože jste v konfliktu neustálém se zlem, a to ať už skrytým nebo otevřeným a vlastně pro mě je přitažlivá ta práce tím, že sdílíte naději s těma lidma, že to jsou lidé ztracení a vy vlastně jim přinášíte naději. Naději v tom, v té konečné fázi na život věčný a jinak. Samozřejmě na to, že má smysl začít žít jinak, bez viny, bez nějaké páchání trestné činnosti. Bez toho, že někomu budu ubližovat, kdybych to chtěl zobecnit. Že záleží na jejich vlastním životě. Že záleží na tom, co dělají, že to není jednoduché. Že tím, když něco udělají špatnýho, tak to zasáhne jejich vlastní rodinu, zasáhne to druhý rodiny, další osoby a všichni se potřebujeme ve společnosti na týhle planetě a tak dál. Čili ublížit někomu, to může

znamenat, že může být ublíženo i mně a podobně, takže my se dostáváme vůbec ke smyslu života, protože ty vězni mají čas o těch věcech přemýšlet. A to mě naplňuje.“

Děkuju za to, a ještě mě napadá, jestli je něco, co vám tahle služba bere v uvozovkách?

„Nemyslím si, že by mě vzala ideály nebo něco takovýho, to vůbec ne, protože jsem nešel s nějakými velkými ideály, že tady obrátím vězně na viru plošně, toleto je spíš maraton. To je velice složitá věc, protože já s nimi dělám spoustu aktivit jiných děláme. Jsou tady koncerty, chodíme na extramurální aktivity ven pomáhat tady třeba na X. Děláme spoustu dalších věcí. Tudiž to by se nedalo říct. Spíš si myslím, že ...nevím, jestli bere, ale je spousta podnětů na zlepšení toho systému vězeňství. Je spousta věcí, který se nehnou za ty roky a dlouho sloužím, tak se prostě nepohnuly dopředu. A spíš si myslím, to, co mi bere, je tím, že je málo pracovníků ve vězeňství. To vidím hodně. Málo lidí, který by to chtěli dělat a velkej počet vězňů. Jo, tam je...pořád by to chtělo obrátit, aby byly menší skupiny vězňů, prostě na 1 pracovníka. Aby nebyl 1 kaplan na 800 vězňů, aby nebyl 1 psycholog na 800 vězňů. Jo, ty počty prostě těch lidí. Není to všude stejné, ale prostě není to... vychovatelů není, není dost a na střídání, protože ta práce je psychicky náročná a ti lidé jsou unavení. Je hodně administrativy s tím spojeno. To není to práce, že si jenom povídáte někde s někým, to zdaleka ne a hodně lidí vystřízliví hodně rychle. Jo, že přijdou s tím, že ve vězeňské službě se třeba pracuje lehce nebo že to není tak náročný a pak odchází, protože to prostě nejsou schopný akceptovat – podmínky, náročnost a tak dále. Není to tak jednoduchý, jsou vstupní školení, musí absolvovat několikatydenní kurzy a tak dále a tak dále. Je to prostě složitá práce. Takže mě to... já bych řekl, že mě to spíš naplňuje. Mě to věci nebere, ale bere mi to iluze o některých věcech, tak.“

Mhm, rozumím. Možná trochu podobná otázka, ale v čem vidíte smysl poskytování duchovní služby ve věznicích?

„Smysl? No především v tom, že vedete lidi k jinému způsobu života. Když ty lidi necháte, nebudete je oslovovat, nebudete s nimi pracovat...to se týká všech profesí...tak vlastně oni nemají žádnou šanci na zlepšení, protože v ty věznicí tam k tomu nedojdou. Tam jsou se sebou podobnými lidmi dohromady, kde ta komunikace probíhá o trestné činnosti, o dalších věcech. Prostě se nic hezkýho nenaučej. Když budou ve zřeteli nějaké intervence, která je...pozitivní intervence, ať už v oblasti hodnot nebo v nějakých programů, v oblasti nějakýho dalšího vzdělávání, tak ti lidi viděj, viděj světlo na konci tunelu. Navíc ty programy jsou mnohdy zaměřený, a to i program, třeba i to, o čem s ním mluví kaplan je do sondy jejich duše, do toho,

co je motivuje k tomu páchání trestní činnosti, jak by se tomu dalo vyhnout. Jsou posilovány vazby s rodinou. Začínáte od člověka. Ta víra v Boha je až někde na konci, i těch kaplanů. Do věznic nejdete evangelizovat takzvaně. Nejdete tam obracet lidi na víru, nejdete tam za vlastní církev. (smích) To je ekumenická služba, kde i to nejmenší, co člověk vidí, tak to je hrozně důležité v oblasti víry, to nejmenší, co vidíme. Není to žádný ducha borec, je to člověk, který třeba hledá víru a už tohle je nesmírně pozitivní. A taky jim nemůžeme nabídnout slovy Junga, psychologa známého...nemůžeme mu nabídnout nic víc než spirituální cestu, protože to je tohleto obrácení teprv člověka mění. Jo, všechny ty ostatní systémy mohou selhat v konfrontaci se světem, kdy si člověk na misku vah položí nějaký zisk nebo něco a řekneme proč bych to dělal, když ten svět je takhle, ale svět ve zlém leží a víra vlastně poskytuje východisko a ukazuje smysl a proč jinak, tak.“

Děkuju. My jsme se tady už toho dotkli, ale mám tady ještě otázku, kde ve vězeňské duchovní službě narážíte nejčastěji na problémy nebo případné nedostatky? Co ještě vás třeba napadá?

„Kaplani...pomalinku se rekrutují. Samozřejmě to je citlivá věc, protože jsme asi z 11 z 12 církví, pak máme ještě dobrovolníky, že jo, který jsou ještě z nějakých dalších církví, tak je to určitě porozumění. A potom problémy jsou v citlivosti, kdy některé organizace participují na duchovní péči a tam nejsou úplně vyjasněné hranice. Lépe řečeno jsou dány zákonem, kdo může dělat duchovního, ale pak je otázka, co je duchovní služba, co není duchovní služba. Jestli vůbec se může sekulární pracovník modlit, třeba když bude věřící s vězněm. jako součást svojí práce, nebo jestli už zasahuje do duchovní služby a nesmí to dělat? A teďka se sama zamyslete nad tím paradoxem, kterej tady říkám, kterej čas od času se objeví jako velkej problém, že někdo začne dělat třeba nějaký duchovní program, který souvisí s vírou. Třeba bude povídat o nějakých základech, nebude seznamovat lidi s biblí a nebude duchovní a tohleto narazí na problém, který je dán zákonem, že musí mít pověření k tomu, aby vykonával duchovní službu. Jo, a co to je duchovní služba? Jsou to jenom svátosti, nebo jsou to i takovéhle programy, které v podstatě jsou osvětou pro ty lidi? V každým případě jsou přínosné. Co byste si z toho vybrala a zkuste si na to odpovědět sama (smích). To je třeba velkej problém, kterej se řeší a řadu let ve vězeňské duchovenské péči. Řeší se ve vězeňské duchovní službě. Další třetí plochy, který jsou...toto je teda spíš vnitřní, pak je to samozřejmě... někde to může být, to ustupuje, sekulární problém se sekulárními zaměstnanci... Teda takhle, že někdy člověk je tak jako zvlášť v tý věznici a někde je součástí týmu. A musí si sám vybrat ten duchovní, jestli bude součástí třeba

nějakého týmu, bude spolupracovat anebo bude takovej prostě ten hogo fogo duchovní, kterej tam bude chodit jenom jako prostě taková nějaká bytost, na kterou nikdo nemůže. A tohleto moc nefunguje v praxi a může to přinést problémy. V podstatě jde o to, že každěj vězeňskej duchovní a teď ať už je to dobrovolník, ten méně, protože chodí třeba na 2 hodiny týdně 4 hodiny týdně do věznice, jako příklad. Kdežto kaplan tam může bejt v 8 hodin denně, že jo, pořád nebo i víc. Tak sedí na 3 židlích každěj takovej duchovní (smích). Když to řeknu, musí vnímat církev, která ho vysílá a zároveň být ekumenický. Když je to kaplan, je zaměstnanec věznice, má všechny povinnosti stejný, jako má sociální pedagog, stejný jako má vychovatelka. Je vnímán jako prostě klasickej zaměstnanec a zároveň má bejt ještě duchovní pro ty vězně a pro zaměstnance. Je duchovní pro ty vězně a pro zaměstnance je duchovním, takže tyhle 3 věci, roviny si on musí, aby k němu měli vězni důvěru a neztratili tím, že je kaplan. To je jedna věc. Samozřejmě zaměstnanci z druhé strany nemůžou říkat, on je na straně vězňů a vlastně nás vlastně nebere a pomlouvá nás s vězněma, jo to nejde. A zároveň má taky vlastní církev, která ho nějak úkoluje a on musí být víc ekumenický, třeba, než je ta jeho vlastní církev. To znamená, že třeba v praxi musí akceptovat protestant, službu katolika a naopak. Jo, takže to máme nějaké body napětí tam můžete v tom lavírovat, když budete potřebovat.“

Mhm, děkuju moc. Tak můžeme přejít k druhé oblasti otázek.

„Výborně, výborně, čas nám letí.“ (smích)

Tak, a to je jakou roli má kaplan v resocializačním procesu jedinců v tom výkonu trestu. Takže v rámci penitenciární péče. A mě by zajímalo, co vlastně všechno je náplní té Vaší služby a co vězňům nabízíte, nějaké aktivity a služby?

„To je široká oblast. Máte zákon, ze zákona můžete...najděte si zákon o výkonu trestu, vyhlášku o výkonu trestu a výkonu vazby, tam budete mít vypsany, co všechno může kaplan dělat. Biblické hodiny může dělat až po kulturní akce. Pastorační rozhovory, bohoslužby, svátosti, vyluhovat zpovědi. To všechno jsou základní věci, ale ty formy jsou samozřejmě další. Může nabízet různý další programy, specializovaný jako třeba vězňovu cestu s mezinárodním vězeňským společenstvím nebo připravovanými projekty vězeňský duchovenský péče a vězeňský duchovní služby. Čili kaplanů. To je, to je široký pole. Některý z těch věcí má právo mít kaplan v programech zacházení. Zajímavá je třeba pracovní náplň kaplanů, která je nesmírně široká. Jo, my tam máme hrozně bodů a my to vnímáme spíš jako možnosti, ale ono je to taky zároveň tím, že to je v pracovní smlouvě, tak to jsou, jsou to povinnosti. Máte spolupracovat s

organizacemi, máte koordinovat duchovní službu ve věznici, máte být k dispozici vězňům, k dispozici zaměstnancům a je tam prostě strašnejch bodů, co všechno vy můžete dělat až po postpenitenciární péči. Výjimkou je, že můžete i být ve styku s rodinou toho odsouzeného, když samozřejmě se nějakým dalším způsobem tady chráníte, že to dáte vědět vedoucímu, nebo tak... jsme zařazení pod výkonem trestu. Což jsou takový věci, který jsou důležitý vědět, protože jsme byli původně pod náměstkou, teď jsme pod vedoucím výkonu trestu. A ono to je blíž té praxi zase víceméně, ale zase řešíme některé ty věci, který to přesahují, se obtížněji vysvětlují, protože jako tam není, to jsou lidi z provozu a zajímá je spíš to, co je ve věznici než to, co je mimo. A čili ta práce je nesmírně široká. Já tady mám třeba 3 aktivity, který jsou součástí programu zacházení a pracuju v 1 projektu navíc. A pak mám ještě další projekt, který souvisí s postpenitenciární péčí. Ten se jmenuje X a souvisí v tom, že z církevních restitucí získáváme finanční částku, která jde na konto projektu. A ten projekt ve spolupráci s mezinárodním vězeňským společenstvím získává mentory, kteří se věnují vězňům první 2,3 měsíce po propuštění a z prostředků tohoto projektu jsou hrazeny třeba ubytování, základní nějaký potraviny, oblečení, pracovní pomůcky... věci, který ten vězeň potřebuje k tomu, aby mohl začít normálně fungovat, protože právě ty 2 měsíce to propuštění jsou nejhorší, pro něho. Nemá prostředky. Nemá peníze z věznice. Sociální kurátor mu to nedá. Nějaký měsíc a půl má úřad práce a další úřady na nějakou sociální podporu. Čili on se octne v určitým takovým vakuu, který je potřeba nějakým způsobem zaplnit. Je to cílený takhle na tuhleto oblast.“

Mhm, Děkuju a teďka k těm vězňům. Mě by zajímalo, jak vás vnímají a přijímají a potažmo, jak vůbec reagují na tu nabídku té duchovní služby?

„Samozřejmě pozitivně (smích), protože pro ně je kaplan lidskou tváří v systému a podobně to může mít sociální pracovník. Může to mít podobně psycholog, terapeut. Je větší zájem... zhruba dvojnásobný než venku. Jestliže venku je zhruba 7 % lidí se zajímá o víru, tak tady je to 14 až 20. Dělali jsme tady několikrát průzkum ve věznici a ten zájem je velkej. V podstatě, když bych řekl, tak je u nás asi 800 vězňů nebo 700 něco to různě kolísá, tak z toho 200 lidí má zájem neustále... což nestihnete.“

Mhm. Jasný. A když navážu, tak proč vás oslovují a přijímají ty vaše služby? Jaká je jejich motivace?

„Tíseň, stres z výkonu trestu, rodinný záležitosti, úmrtí v rodině, třeba... nebo strach o rodinu, aby je neopustili, samota... Pak je to hned s tím jde hledání toho smyslu života. Proč se

mi to všechno děje? Zkoušel jsem to několikrát změnit, ale ono to nejde. Co s tím můžu dělat. Pak je to přímo třeba zájem o to, jestli je Bůh a jestli mi nějak může pomoci, jestli vůbec má cenu věřit v týchletý době. A někdy je to třeba jenom o tom hledání prostě sama sebe v životě, že potřebuje poradit, tak.“

Rozumím a můžou z toho mít i nějakou výhodu tím, že využívají těch služeb?

„Výhodu ne. Spíš z toho můžou mít, že mají zaplněnej třeba volný čas, mají nějakou tu aktivitu. Výhoda je v tom, že nemusí plnit jinou aktivitu, která jim třeba úplně nevyhovuje, protože oni musejí mít nějaké aktivity, i když se jim přednostně nabízí to, co potřebují a vlastně můžou si vybrat i tu aktivitu s tím kaplanem. Tudíž to je pro ně výhoda, že můžou dělat, co chtěj, asi tak. (smích) A ty aktivity nemusej si vybrat povinně, takhle... to je dobrovolný. Když už tam chodí, tak by tam chodit měli pravidelně, protože tam se sleduje docházka. Ale když nechtěj, tak jenom řeknou, že nechtějí a odepíšu se z toho bez jakýchkoliv sankcí, vezmou si něco jiného jo. Čili v tom je ta dobrovolnost. A to, že tam povinně musej chodit, to je normální, protože to nemůžou se vymlouvat, jo to zas jako tak ať chodí na něco jiného. Vězeň by neměl být bez nějaké činnosti, že jo, to je to prostě jako pak nemá, nemá smysl.“

Děkuji. A o čem chtějí s vámi nejčastěji mluvit. Jaká jsou nejčastější témata?

„Hmm... no tak, jednak to jsou ty věci víry, jednak to jsou věci....Vůbec vina, pojetí viny, hříchu, odpuštění, jakej to vlastně má smysl pro ně. Je to otázka rodiny. Nechtějí mluvit o obětech trestných činů, a to s nima zase mluvíme my rádi. Taková terapie trestným činem trošku, aby se postavili tváří tvář zrcadlu, že jo, aby to nebylo mimo. A jinak je zajímavá prostě zajímavá je bible, příběhy, všechny ty věci, který tam jsou. Zajímá je to, jestli to je pravda. Proč se tomu věří a taky jak člověk může uvěřit.“ (smích.)

Mhm, děkuju a jakou zpětnou vazbu od nich dostáváte?

„No tak ústní, písemnou. Občas mě kontaktují rodiny a máme samozřejmě v rámci toho projektu se s některými scházíme s těmi propuštěnými i po výkonu trestu. Dokonce sem pozvanej na nějakou konferenci, kde mě zve bejvalý vězeň a tak dále, čili ta zpětná vazba tam je. Spolupracujeme třeba s některými organizacemi - X. Třeba tady je X v X a podobně. Takže zpětnou vazbu máme, co se s těmi lidmi děje.“

A ještě by mě zajímaly výsledky vašeho působení nebo dopad těch Vašich služeb, tak jestli byste mohl pojmenovat krátkodobé a dlouhodobé efekty Vaší duchovní služby?

„Krátkodobý efekt je zlepšení třeba atmosféry mezi vězni, mezi těmi, kteří dochází, tak odchází zpátky na ten oddíl a jdou tam s něčím jiným a jdou tam jinak naladění – z jejich vlastních slov plyne, že se v kapli nebo v kancelářích, kde spolu mluvíme, že se uvolní, že se jim jako ulehčí v psychice, že neprožívají tak stres, přestanou mít strach o ty svoje blízký a tak dále. Dlouhodobý efekt je samozřejmě to, že se mění postoje a jednání toho vězně a třeba přístupy k některým jiným programům, k věcem, k řešení vlastních povinností, věcí, který má v životě. Tam pak vidíme ten dlouhodobý efekt, že se něco děje. Až třeba po tohle: já jsem podruhé ve vězení, ale víte, já už jsem si netroufal nikoho praštit při tom. Já jsem prostě kradl, že jsem neměl, ale rád bych s vámi, jestli bude čas, ještě hovořil a nějak to pokračoval, taky to až takhle může být (Smích) Tak.“

Díky moc. Je něco, z čeho můžete vlastně vy usuzovat, že u toho vězně došlo, nebo dochází ke změně, k nápravě?

„No samozřejmě. Zpětná vazba. Hovoříte s vychovateli, hovoříte s pedagogy. Taky samozřejmě můžete zjistit venku, jestli pracuje, jestli někde je, jestli někde nějak funguje. Nejčastější to je právě třeba rodina. To, že se začne zajímat, že třeba prostřednictvím dalších projektů a programů, jako je X, začne se zajímat o rodinu, pošle jim nějaký dárek, který jim dojde a tak dále. Získá dopis a mění se ta komunikace. Prostě získá dopis třeba od rodiny a mění se ta komunikace i v těchletých oblastech. To jsou věci, kdy ten člověk nějak je pod drobnohledem v tom vězení, tady se moc věci neutají, tak.“

Mhm, díky. Vy jste zmínil tu vinu, tak mě by zajímalo, jak probíhá práce s vinou a jestli jí ty vězni dokážou přiznat a jak se potom případně s ní vyrovnávají?

„Podívejte se, tohle je těžší věc, tam je to, musí se na to jít zvolna, ale v konečný fázi musí dojít ke konfrontaci a existují i projekty další, který, který pracují - třeba X a pak má probační a mediační služba v rámci svého působení věci, kdy třeba se setkávají nepřímý pachatelé nepřímý oběti, to znamená, že pachatel někoho přepadl, tak to není ten člověk, ale někdo, kdo byl přepaden přijde a třeba hovoří spolu v malých skupinkách. Takovýchle projekty jsou, a to je nejtěžší pro ty vězně, toho se boje, protože to jim skutečně ukazuje, co a jak. Nebo program zuřivec třeba a další, který jsou ve věznici. Pro mě to jsou konfrontace nad Bibli, kdy jim vysvětluju Bibli jako knihu plnou grázlů, kde je spousta zločinců, kteří změnili svůj život, jo a jim to vlastně staví takovou určitou cestu, určitý zrcadlo a dojde často k pojmenování jejich

vlastních trestní činností a tak dál. Ke který stejně dojdeme. (smích) Vždycky jo, tomu se nemůžou vyhnout, to není hlazení po hlavě, že jsou skvělý. Jo, to nefunguje.“

Děkuju a jak vás přijali ostatní zaměstnanci věznice?

„Mě dobře. Protože jsem s nimi sportoval, jezdil jsem tady duatlony, chodím s nima jak jsem říkal běhat. Ted' běhat nemůžu ze zdravotních důvodů, tak aspoň pomáhám organizovat místní kola. Jsem v těch týmech pracovních u mentálně retardovaných vězňů v pracovním týmu. A prostě jsem u všech věcí, který se dějou, takže já jsem takovej člověk, který je všude. Když máme shromáždění pracovníků vždycky na výročí před Vánoci, tak tam vedle vedení věznice dostanu slovo i já jako kaplan, abych jim požehnal a řekl jim pár slov, takže jako prostě v podstatě úplně normálně, kolegiálně.“

Mhm, super, díky. A probíhá i nějaká forma spolupráce s rodinou vězněného? To jste vlastně už tady říkal.

„Určitě. My je podporujeme, podporujeme je prostřednictvím těch projektů, prostřednictvím církve a taky samozřejmě dochází někteří vězni do naší církve. Třeba konkrétně do naší a samozřejmě i do jiných, jo to je, to znamená na úrovni místní komunity probíhá ta podpora.“

Díky, tak a poslední oblast to se teda týká té postpenitenciární péče. A mám tedy otázku, jestli jste součástí jejich postpenitenciární péče?

„Prostřednictvím projektu X, kde zasahujeme další oblasti. Další třeba azylový domy, kterým pomáháme platit pobyt tam vězňům a tak dále. Je to kontakt. Týká se to třeba kolem 70 vězňů za rok. Tak. „

Mhm. Mě by zajímalo, jestli jste v kontaktu s nějakým Vaším v uvozovkách bývalým vězněm, o kterém víte, že vlastně v té společnosti funguje dobře, že se mu daří žít ten spořádaný život?

„Ano, určitě. Tak ted' hned ted' mě napadají hned 2. Je jich samozřejmě víc. Ten první, který byl vlastně byl vrahem, tak je na svobodě a celou dobu funguje. Ted' mám další 2. Jeden dokonce. Byl to byl... vážné trestné činnosti se dopouštěl dlouhá léta. Ted' už je asi 14 let venku, řádně pracuje v X jako sociální pracovník, když to řeknu. A pomáhá vlastně bezdomovcům a bývalým vězňům a vidáme se. Další zase pracuje, venku je propuštěný asi přes rok je venku.“

Žije spořádaný život a zapojil se i do křesťanského života aktivně a funguje s rodinou. To jsou teď 2 takhle řeknu to z hlavy.“

Mhm, mhm, Díky. A naopak máte nějakou zkušenost s vězněm, který s vámi v minulosti spolupracoval v té věznici, ale pak po propuštění recidivoval a vy jste se s ním zase setkal?

„Ano těch je mnohem víc, těch je mnohem víc, kdy se vrací (smích). Kdy ale oni se na to ne, že by se stylizovali a oni to prostě nedokážou. Jo tam máte poruchy osobnosti a další věci, který hrajou roli. Prostě ta komunita, která ho přijímala venku, tak ho třeba znovu vrhne do toho koloběhu trestní činnosti a tak.“

Mhm. Mám tady poslední otázku a ta je, co vnímáte jako největší úspěch vaší kaplanské služby nebo co vás nejvíce potěšilo?

„No největší úspěch...já vám to řeknu úplně jinak. Já si nemyslím, že bych mohl tady měřit nějaký úspěchy. Určitě bych něco našel. Ten zmiňovanej projekt třeba je vynikající úspěch, ale já bych to viděl spíš to, že jsem přijmul a že to vydrželo tahleta služba takových roků jako poslání, že to je věc, kdy se člověk ztotožnil se svojí životní cestou. A já si myslím, že jsem jako našel i před Bohem, to, co jsem jako chtěl oblast služby a všechny tyhle věci, že to je ono, prostě já se cítím dobře v kriminále (smích). takže tak.“